

Ty jsi **MOJE** dítě

Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu

Jürgen Rudolph

Jürgen Rudolph

Jsi moje dítě

„Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu

Autorská a vydavatelská práva: Jürgen Rudolph

Z německého originálu „Du bist mein Kind“ zdarma přeložil Tomáš Podivínský, generální konzul České republiky v Německu, se sídlem v Drážďanech.

Drážďany, v listopadu 2009.

Poděkování poslanci Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Tomáši Podivínskému za plné sponzorování vydání této knihy.

Není určeno k volnému prodeji. Distribuce výhradně bezplatně pro informační, vzdělávací a procesně-právní účely.

OBSAH

PŘEDMLUVA

Dobro dítěte?

strana č. 4

Milá maminko a milý tatínku...

20 proseb dětí

strana č. 5

Tři příklady: Jsi moje dítě.

Sven. Alina a Kevin. Audrey.

strana č. 8

I. KOLEKTIVNÍ KAPITULACE

Symptom: Porozvodové děti bez možnosti se svěřit. Rozdělení rodiče bez řeči. Bezmoc... Stereotypní reakce: vnějšková fasáda soudně formovaného jednání. Výsledek: ztráta jednoho z rodičů.

strana č. 10

Příčiny: Německá potřeba hierarchie a její důsledky. Rozhodnutí (vítězství nebo porážka) místo řešení konfliktu. Nezprostředkování technik smíru a nesesíťování profesí. Nedostatečná ochota k nutným změnám. Výsledek

strana č. 13

II. COCHEMSKÁ PRAXE

1. Soud rodinného práva a rodičovská odpovědnost. Právní stav. Právní důsledky. Právní kritika

strana č. 17

2. Soud rodinného práva a instituce účastníků se rodičovského konfliktu. Odborné profese. Tradiční pojetí spolupráce. Konference profesí v roce 1992, 1993: Cochemská konvence. Úkoly smluvních partnerů. Nová instituce. Vyhodnocení čtrnáctileté činnosti. Domino-efekt: vliv na další body sporu

strana č. 21

III. VÝHLED

Negativní společenské důsledky obvyklé automatiky soudních řízení. Realizace Cochemské konvence ve všeobecné praxi. *Účelnost závazné platformy. Ohlas Cochemské praxe. Dotčená veřejnost. Profesionální veřejnost. Média. Politika. Vzdělávání a další vzdělávání dotčených profesí.*

strana č. 35

Výsledek – konvenčně. *Sven. Alina a Kevin. Audrey.*

strana č. 41

Výsledek – interdisciplinárně. *Sven. Alina a Kevin. Audrey.*

strana č. 42

IV. 50 OTÁZEK a 50 ODPOVĚDÍ

Co znamená Cochemská praxe, resp. Cochemský model? *Otázky a odpovědi.*

strana č. 46

*Každá pravda má tři stupně:
Nejprve vypadá směšně,
pak se proti ní bojuje
a nakonec se stane samozřejmou.“*
ARTHUR SCHOPENHAUER (1788-1860)

PŘEDMLUVA AUTORA

Dobro dítěte?

Během své profesní činnosti jsem se setkal s mnoha dětmi, které v důsledku rozdělení rodičů a jejich vysoce konfliktního rozchodu žily vnitřně v úplně jiném světě, než ve kterém se skutečně nacházely. Tuto jejich situaci měli vnímat jejich rodiče. V takovém spektru rodinného násilí, i v každém jiném, jsou děti bezmocné a téměř vždy bezbranné.

Zatímco dospělí se mohou tomuto násilí v nejrůznějších formách od psychického až po fyzické v zásadě vyhnout, děti, které jsou na rodičích dalekosáhle závislé, tuto možnost nemají.

Platí to i v případech, když se rodiče rozdělí i proti vůli a přání dětí – a jako by toho ještě nebylo dost, jeden z rodičů zmizí z jejich života. Když je tato událost spojena nejen s rodičovským konfliktem, ale také se z něj pramenícím konfliktem loajality dětí, které nechtějí ztratit ani jednoho z rodičů, tak je objektivně naplněna skutková podstata zneužívání dětí, jakkoli to žádný z rodičů subjektivně nechce. Vnímání dětí se zde prostě ignoruje.

Často se zaměřuje pohled dětí na situaci s jejich strategií přežití, kterou si děti v takových případech sami vytvářejí. V rámci strategie přežití dítě často přebírá pozici jednoho z rodičů, aby neztratilo jeho náklonnost. Pokud se konflikt rodičů vyhroťí, seznámí se děti s mnoha dospělými, které do té doby nikdy neviděly: advokátky, pracovnice odborů péče o dítě, soudce, soudní znalci a mediátoři. Časem se k tomu přidá orgán dozoru nad soudním procesem a po dalších vypjatých sporech rodičů se děti seznámí i s dalšími třemi soudci v senátu, kteří místo rodičů vyhrožují vlastním rozhodnutím, pokud se děti nedokážou samostatně rozhodnout. Někdy se přidají další soudem povolaní znalci, kteří s dětmi provádějí podobně nesrozumitelné testy, jaké dělali už znalci před nimi, na něž si už děti chtěly pomalu zvyknout.

Dětem je divné, že jsou najednou důležité jako nikdy předtím - a jak zjistí později – ani nikdy potom. Často slyšávají pojem „dobro dítěte“, který se pro ně pojmově spojuje nanejvýš se srozumitelností pohádek bratří Grimmů, pokud je ale vůbec mohly poznat. Tyto pohádky dobře znal jeden čtrnáctiletý chlapec, který se po rozchodu rodičů cítil více poután k otci, ale na druhou stranu nechtěl opustit svou matku, závislou na alkoholu; při rozhovoru se mnou použil právě větu skřítky Rumpelstilze: „Jak nepopsatelně dutý je na světě ten pojem „dobro dítěte“.

Jürgen Rudolph

Cochem, v srpnu 2007

MILÁ MAMINKO A MILÝ TATÍNKU...

20 proseb dětí

1. Nikdy nezapomeňte: jsem dítětem vás obou. Mám teď sice jen jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím, a který se o mě většinu času stará. Ale druhého rodiče potřebuji úplně stejně.
2. Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Neočerňujte přede mnou toho druhého, protože mě to bolí.
3. Pomozte mi mít kontakt s tím rodičem, se kterým netrávím většinu času. Vytočte mi jeho telefonní číslo nebo mi předepte jeho adresu na obálku. Pomozte mi k Vánocům nebo k narozeninám pro něj vyrobit nebo koupit nějaký hezký dárek. Moje fotky nechte vždycky vyvolat dvakrát – jednou taky pro druhého rodiče.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé. Ale mluvte spolu. Nepoužívejte mě jako poslíčka mezi vámi – a už vůbec ne se zprávami, které toho druhého zarmoutí nebo rozčílí.
5. Nebud'te smutní, když odcházím k druhému rodiči. A rodič, od kterého odcházím, ať si také nemyslí, že se v příštích dnech budu mít špatně. Nejraději bych byl pořád s vámi oběma. Ale nemůžu se roztrhnout na dva kusy – jenom proto, že jste vy naši rodinu roztrhli.
6. Nikdy neplánujte nic na dobu, kdy mám být s druhým rodičem. Část mého času patří mojí mamince a mně, část mému tatínkovi a mně. Důsledně to dodržujte.
7. Nebud'te zklamaní nebo se nezlobte, když se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem. Mám teď dva domovy. A ty musím dobře oddělovat – jinak bych se ve svém životě už ale vůbec nevyznal.

8. Nepředávejte si mě u dveří druhého rodiče jako balík. Pozvěte toho druhého na chvíli dál a promluvte si o tom, jak byste mohli můj těžký život nějak zlepšit. Vždycky, když si mě předáváte nebo přebíráte, jsou to pro mě kratičké chvílky, kdy vás mám oba. Neničte mi je tím, že se obtěžujete nebo hádáte.
9. Když se nemůžete ani vidět, předávejte si mě ve školce nebo u přátel.
10. Nehádejte se přede mnou. Buďte ke mně alespoň tak zdvořilí, jako jste k ostatním lidem, a jak to také ode mě vyžadujete.
11. Nevyprávějte mi věci, kterým ještě nemohu rozumět. Mluvte o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.
12. Dovolte mi přivést si svoje kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali moji maminku a mého tatínka a aby viděli, jak jsou oba skvělí.
13. Dohodněte se férově o penězích. Nechci, aby jeden z vás měl moc peněz a ten druhý jen málo. Ať se vám oběma daří tak dobře, abych se u vás obou mohl cítit stejnou mírou v pohodě.
14. Nesoutěžte o to, kdo mě víc rozmazlíte. Tolik čokolády bych totiž nikdy nemohl sníst, jak moc vás mám oba rád.
15. Řekněte mi na rovinu, když někdy nevystačíte s penězi. Pro mě je stejně mnohem důležitější čas než peníze. Ze skvělé společné hry se raduji mnohem víc než z nějaké nové hračky.
16. Nemusíme mít pořád nějaké akce. Nemusí být pořád něco nového a skvělého, když spolu něco podnikáme. Nejhezčí je pro mě, když jsme prostě veselí a v pohodě, hrajeme si a máme i trochu klidu.
17. Nechte v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem. Začíná to u mého pokojíčku a končí u úplných maličkostí, které jsem dělával úplně sám s tatínkem nebo s maminkou.

18. Bud'te hodní na babičku a dědečka z druhé strany, i když při rozvodu stáli víc u svého dítěte. Taky byste při mně stáli, kdyby se mi vedlo špatně. Nechci ztratit ještě své prarodiče.
19. Bud'te féroví k novému partnerovi, kterého si ten druhý našel nebo najde. S tímto člověkem musím také vycházet. A to je pro mě snadnější, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Stejně by bylo pro mě lepší, kdybyste si oba brzy našli někoho, koho byste měli rádi. Nebyli byste na sebe už tak zlí.
20. Bud'te optimističtí. Svoje manželství jste nezvládli – ale zkuste alespoň dobře zvládat ten čas poté. Projděte si tyto moje prosby, které vám píši. Třeba si o nich promluvíte. Ale nehádejte se. Nepoužívejte tyto moje prosby k vyčítání druhému, jak byl ke mně špatný. Když to uděláte, tak jste vůbec nepochopili, jak na tom teď jsem a co potřebuji, abych se cítil lépe.

Tyto prosby dětí jsou převzaté z webové stránky pracovní skupiny rozdělení/rozvod Cochem www.ak-cochem.de (stránka v německém jazyce – pozn. překl.).

JSI MOJE DÍTĚ

Sven

Osmiletý Sven (jméno změněno) žije od narození v Kolíně nad Rýnem se svými rodiči, kteří nejsou sezdání. Poslední dva roky sílící hádky rodičů jej ale zatěžují čím dál víc. Časté setkávání se Soňou, stejně starým děvčetem od sousedů, která je jeho spolužačkou ze třídy a jejíž rodiče se před několika měsíci rozešli, je pro něj odreagování. V létě 1996 se rozešli také Svenovi rodiče.

Svenova maminka, která se podle právních zvyklostí stará jako jediná vychovatelka o syna, se s ním přestěhovala do vesnice blízko města Eifel, u řeky Mosely – a od té doby Sven přestal vídat svého otce. Jakmile 1. července 1998 vstoupil v platnost zákon o reformě práv dítěte, podal Svenův otec u rodinného soudu příslušného k místu Svenova bydliště ještě týž měsíc žádost o umožnění styku se synem. U soudního jednání, na němž byli oba rodiče zastupováni advokáty, matka důrazně poukazovala na to, že Sven už nechce svého otce vidět a že se cítí být tímto přáním svého syna vázána. Ústnímu jednání přítomná pracovnice odboru péče o dítě potvrdila, že se v tomto smyslu Sven vyjádřil i před ní.

Při dalším termínu vyslechl soudce Svena v jeho domácím prostředí v přítomnosti pracovnice odboru péče o dítě a od Svena se dozvěděl, že si v žádném případě sám nepřeje kontakt se svým otcem.

Po tomto rozhovoru se Sven úpěnlivě uchýlil do blízkosti své matky. Nakonec soudce pověřil soudní znalkyni v oboru rodinné psychologie, aby se vyjádřila ke sporné otázce mezi rodiči, zda má mít Sven nadále kontakt se svým otcem. Když tato znalkyně navštívila Svena a jeho matku v jejich bytě, naskytl se jí stejný obrázek, jako při návštěvě soudce. Nabídku znalkyně, že Svena a jeho matku doprovodí ke Svenovu otci do jejich bývalého společného bytu, kde Svenův otec bydlí, matka kategoricky odmítla a odkázala na Svena, který se také choval odmítavě a bojácně se k ní tiskl.

Alina a Kevin

Jakmile se rodiče Aliny (12 let) a Kevina (10 let) (jména změněna) odloučili, začal pro tuto rodinu žijící v oblasti Rýna-Mohanu úporný boj o děti, který ve druhé instanci vyhrála matka, s výsledkem, že se jí na základě znaleckého posudku, podporujícího toto rozhodnutí, přiznává právo jediného vychovatele.

Současně byl až do dalšího rozhodnutí zakázán styk otce s dětmi, aby „se situace zklidnila“. Otcovy požadavky na nové řízení o svěření dětí do péče a o styk s dětmi byly neúspěšné, jeho verbální ataky na soudkyni a advokáta matky byly

na základě jejich trestních oznámení sankcionovány soudem trestními příkazy. V roce 2004 se matka z důvodu změny zaměstnání přestěhovala se svými již 14 a 12 let starými dětmi do jednoho města na Mosele. Když se o tom otec dětí dozvěděl, podal u rodinného soudu, příslušného k místu nového bydliště dětí, žádost o úpravu styku s dětmi.

Audrey

Koncem devadesátých let měli svatbu Němka Eva (22 let) a Američan Joe (25 let), který sloužil na americké vojenské letecké základně ve městě Eifel. V roce 2001 se jim narodila dcera Audrey (jméno změněno). Po ukončení svého vojenského přidělení na základně se Joe usadil v místě bydliště rodiny, blízko řeky Mosely, a otevřel si softwarovou firmu.

Eva a Joe se společně starali o Audrey, na péči o jejich dceru se podíleli také Evini rodiče, kteří bydleli nedaleko. Začátkem roku 2004 Eva zemřela na následky krátce předtím objeveného zhoubného nádoru. Zesnulá Eva byla jedinou dcerou, a tak se její rodiče nadále starali o Audrey, když byl Joe v práci.

V květnu 2004 se Joe rozhodl vrátit se v říjnu do USA, do blízkosti San Diega v Kalifornii, odkud pocházel, a tento svůj záměr sdělil také tchýni a tchánovi. Současně s tímto rozhodnutím dal k 1. říjnu výpověď z bytu, na toto datum objednal pro sebe a Audrey dvě letenky, začal s likvidací své firmy a od října si domluvil novou práci v Kalifornii.

V září 2004 podali prarodiče u rodinného soudu žádost, aby Audrey zůstala s nimi v místě svého dosavadního bydliště se zdůvodněním, že odstěhování se s jejím otcem (pryč) z jejího dosavadního okolí neodpovídá jejímu dobru a zájmům, zvláště pak s přihlédnutím k tomu, že díky pracovnímu vytížení nebude otec o Audrey moci dostatečně pečovat.

Den před termínem plánovaného odletu, v rychle nařízeném soudním jednání, sdělila kriminální policie soudci rodinného práva, že prarodiče právě podali trestní oznámení na otce z důvodu podezření ze sexuálního zneužívání dcery. Souběžně zaslala kriminální policie faxem protokol trestního oznámení soudci, který jej opět faxem obratem přeposlal advokátovi prarodičů i otce Audrey.

Při soudním řízení následujícího dne vyšlo najevo, že prarodiče o svém trestním oznámení neinformovali jimi pověřeného advokáta v tomto rodinném soudním sporu. Na konci jednání nařídil soudce znalecký psychologický posudek týkající se trestního oznámení prarodičů na otce ve věci podezření ze sexuálního zneužívání dcery. Posudek došel k výsledku, že toto podezření je nade vší pochybnost neodůvodněné.

KOLEKTIVNÍ KAPITULACE

„A proto je v dobře míněném zájmu dětí, které i nadále odmítají jakýkoli kontakt, v souladu s doporučením soudního znalce, vhodné a nutné vyloučit styk s dětmi nejprve na dobu jednoho až dvou let, aby se do života dětí, utvářeného zvláště napětím mezi rodiči, mohl navrátit klid.“

Tak nebo obdobně se stvrzuje v soudních rozhodnutích uzavírajících řízení rozhodnutím o vyloučení styku s dětmi nebo dokonce o zbavení rodičovských práv, rezignace a bezmocnost profesí, účastníků se soudního řízení. Pokud – jak je tomu ve velmi vypjatých soudních rodinných řízeních obvyklé – se do sporu zapojí soudní instance, jsou tyto profese zastoupené nejméně osmi osobami: ke čtyřem soudcům se přidávají dva advokáti, zaměstnanec odboru péče o dítě a soudní znalec. Kromě těchto lidí se často účastní dále ještě „procesní opatrovník“ (tzv. „advokát dítěte“), zástupce odborné poradny, případně další soudem povolání znalci.

Nesnesitelnosti této programové kapitulace se některé soudy pokoušejí vyhnout tím, že apelují na rozhádané rodiče, aby se chovali v souladu se zájmy dítěte, přestože tyto soudy ví – nebo přinejmenším tuší, že tento apel zůstane nevyslyšen, a nařízený klid – zákaz styku nebo výkonu rodičovských práv – jen zpečetí odcizení dětí rodiči vytěsněnému z jejich života.

Symptom

Pro toto drama je charakteristická němost a bezmoc tří jeho protagonistů: dětí, rodičů a účastných institucí.

Porozvodové děti bez možnosti se svěřit

Děti jsou po rozkolejení rodinného svazku bez jakékoli lobby. V roce 1998 sice v Německu vstoupila v platnost reforma práv dítěte, která zavedla institut „procesního opatrovníka“ (tzv. „advokát dítěte“), který však nemá žádnou rozsáhlejší ochrannou funkci, neboť se m.j. omezuje jen na soudní řízení a v ostatním – zvláště pak v rozhodující porozvodové fázi – nechává děti samotné.

Nadto se procesní opatrovník chápe jako nová profese, jejíž vlastní zájem, realizace a zajištění, nehledě ke sporné autonomii této funkce, absorbuje pro sebe sama značnou energii, která by ale měla být k dispozici dotčeným dětem.

Dnes již patnáctiletá Cochemská praxe, představená ve druhé kapitole, vychází z předpokladu, že děti s blízkým vztahem k oběma rodičům, nechtějí ztratit ani jednoho z nich, a to ani v případě – nebo možná o to víc ani v tomto v případě, když se jejich rodiče rozejdou.

Cochemská praxe vychází rovněž z předpokladu, že i když se jeden rodič - ať již z jakéhokoli důvodu - neúčastní na životě a vývoji dítěte (nebo jeho úseků), dítě má zájem o tohoto rodiče i bez ohledu na mnohdy vzájemně protichůdné zájmy dospělých. Takový zájem dítěte je v jeho plné dispozici a v žádném ohledu jím nemůže disponovat nikdo z dospělých, kteří jsou za dítě odpovědní.

K tomu je zrcadlově postavená rodičovská odpovědnost, která stejným způsobem není disponibilní, a to jak pro samotné rodiče, tak ani pro společenské instituce, včetně zákonodárce. Od toho je třeba odlišit konstrukci práva péče o dítě, které je v mnoha sporných rozvodových situacích téměř všemi zúčastněnými – včetně odborných profesí – vykládáno jako vlastnické právo, a podle toho jej také všichni používají.

Když ale děti nechtějí ztratit své rodiče, představuje pro ně rozdělení rodičů, a z toho vyplývající vyloučení jednoho z rodičů z jejich každodenního rodinného života, těžkou traumatickou zkušenost, kterou neumějí sami svou vlastní silou zvládnout. Nedokáží pochopit, proč jeden z rodičů odchází, přestože ho má tak rád. Často takové děti hledají příčinu takové situace u sebe – jinak by přece tatínek nebo maminka u nich zůstali.

Rozdělení rodiče bez řeči

Aby děti mohly takovou ztrátu zvládnout, potřebují pomoc obou rodičů, kterou – jak se jeví ve významném počtu rozvodů - také dostávají, neboť když jde o děti, tak rozvádějící rodiče zůstávají schopni se v tomto dohodnout. Naproti tomu ve vysoce vypjatých rozvodových situacích a s nimi pravidelně spojených bojových pozicích, jsou děti buď předmětem dělení, nebo jsou v závislosti na věku a svého vývoje zneužívány jako disciplinární nástroje, nebo o ně rodiče zápasí a snaží se je získat jako své spolubojovníky. Takoví rodiče nejsou za vypjaté situace, v níž jejich děti potřebují důslednou a obzvláštní podporu, sami od sebe už schopni vzájemného rozhovoru, neřku-li alespoň minimální shody.

Bezmoc...

... *v konfliktu zarputilých rodičů*... Pozice a chování rodičů, formované utrpenými, nebo subjektivně pociťovanými zraněními, zpravidla znemožňují nalézt komunikační rovinu v zájmu dětí. I takto bezmocní rodiče proto potřebují – alespoň v zájmu svých dětí – také podporu, která může spočívat v pomoci odborných profesí, účastnících se konfliktu, jež rodiče dostane do situace, v níž jsou schopni oddělit svůj partnerský konflikt od rodičovské roviny.

... *účastných institucí a profesí*: Advokáti, poradny, soudy rodinného práva, odbory péče o dítě a soudní znalci pracují v Německu většinou od sebe v podstatě izolovaně. Porozumění každé jednotlivé profesi je ze strany ostatních profesí částečně cizí, dílem jim komplikuje vlastní činnost a často vlastně obojí. V důsledku toho jsou tyto účastné instituce a odborné profese používány rodiči nacházejícími se ve sporu, resp. jinými účastnými osobami, jako nástroje sporu, a také tak i fungují. Nutná, tzn. obsáhlá a tím i účinná pomoc rodičům se eliminuje, a to zvláště ze strany

... *soudů*: Ve složité konfliktní situaci znamená soud rodinného práva – včetně možností postupu soudních instancí – jako hierarchická střecha „konečnou“.

Po vynesení rozsudku, který i když nezpečetí nebo nepotvrdí definitivní vyloučení jednoho z rodičů ze života dětí, už následně neprobíhá doprovodná soudní kontrola přijatých úprav, resp. úkolů, vyplývajících ze zdůvodnění soudního rozhodnutí. Jak popsáno výše, taková kontrola se nerealizuje ani v případech, kdy byl soudem určen „procesní opatrovník“ (tzv. „advokát dítěte“), protože jeho úkol končí s ukončením soudního sporu. To v praxi znamená, že rodič, jenž má dítě v péči, soudní rozhodnutí týkající se dětí v mnoha případech obchází. A to nejen v případech převažujících ve sporech o péči o dítě, kdy rozhodnutí soudu zpečetí status quo, zvýhodňující jednoho z rodičů, ale i v případech převzetí dosud sjednané úpravy.

Díky ústavněprávní ochraně rodinné oblasti jsou děti ve vysoce sporných rozvodových situacích často bezbranné. Aby bylo možné opět dosáhnout autonomní společné odpovědnosti rodičů, musí být na ně – i přes jejich vlastní zatížení sporem - kladeny a prosazovány vysoké požadavky.

Když soudu není domnělá nižší způsobilost jednoho z rodičů zřejmá a v důsledku toho není možná jeho diskvalifikace bez znaleckého posudku, nastupuje nakonec vždy ještě obvyklá automatika zbavení rodičovských a výchovných práv jednoho rodiče, která je neospravedlněná a je masivním zásahem do života a zájmů dotčených dětí.

Stereotypní reakce: vnějšková fasáda soudně formovaného jednání

Bezmocnost soudů se skrývá za stále stejným schématem průběhu soudních jednání, na jehož konci se soud připojí k závěrům stejně bezmocného znaleckého posudku soudního znalce. Znalecký posudek soud vyžaduje z toho důvodu, že se sám necítí být prokazatelně s to zvýhodnit jednoho z rodičů, resp. upřednostnit jeho argumentaci. Ve standardizovaném soudním řízení tak soudem povolanému znalci připadá úkol dodat soudu potřebnou pomoc k jeho rozhodnutí. Jelikož nevzniká žádný systematizovaný koncept, jak otupit ostří rodičovského sporu, přiklání se převážná část soudem povolávaných znalců prokazatelně k řešení, které vyjímá děti z konfliktní linie rodičů, jež mezi sebou vedou spor. To bývá zpravidla možné jen tak, když se ze života dětí eliminuje jeden z rodičů, nebo je v nejlepším případě jeho role marginalizována.

Výsledek: ztráta jednoho z rodičů

Nemálo dětí tak, v důsledku obvyklé „standardní soudní úpravy“ konfliktu mezi rozvádějícími se rodiči, ztratí jakýkoli kontakt s jedním z nich. Tato ztráta se však neomezuje jen na dobu dětství nebo dospívání, nýbrž se může stát trvalým následkem.

Za tyto výsledky jsou v Německu rozhodujícím dílem odpovědná „obvyklá pravidla hry“ jak uvnitř účastných institucí, tak v jejich vzájemných vztazích. Nadále jsou v komunikaci mezi odbornými profesemi účastnými rodičovského sporu směřované hierarchické orientace, které mají účinek až do orgánů vynášejících rozsudek. Aby bylo možné dosáhnout návratu k původní společné odpovědnosti, je třeba navzdory obvyklému způsobu procesního řízení zavést řídicí a doprovodnou funkci účastných profesí, jíž lze dosáhnout výhradně přesahovým sesíťováním jednotlivých profesí.

Příčiny

Již dlouhou dobu se v Německu požaduje interdisciplinární spolupráce v mnoha oblastech života, která se však jen málokdy skutečně praktikuje. Její rámcové podmínky jsou totiž často nepříznivé. Odpovídající nutné změny však často ztroskotají na resortním myšlení, hierarchické orientaci a nedostatku fantazie.

Profese účastníci se sporu rodičů (soudy, advokáti, odbory péče o dítě, odborné poradny, soudní znalci) v podstatě představují obory práva, psychologie, sociální pedagogiky a sociální práce.

Metoda interdisciplinární spolupráce – sesíťování profesí – do níž se počítá jejich popis, zprostředkování a nakonec i realizace, nepatří k repertoáru těchto profesí.

Německá potřeba hierarchie a její důsledky

Je možné pozorovat, že společnosti, které si své demokratické struktury vydobily vlastní silou, vytvářejí a používají samozřejměji a profesionálněji smysluplná sesíťování různých funkcí a institucí, než je tomu v Německu. Zvláště důrazně to platí pro skandinávské společnosti, ale také pro Holandsko a částečně i pro anglosaské země. Hierarchie se podrobují kritice a jsou hodnoceny výhradně funkcionálně, drží se v co možná nejúspornější formě a výkonné funkce jsou jim zadávány převážně jen na omezenou dobu. Z toho důvodu se ani v rodinně-právním kontextu, ani v každodenním společenském životě neprojevuje hierarchická náklonnost k tíži dětí této společnosti.

Důsledky na porozumění sobě samému a demokracii:

Německu se nikdy nepodařilo vytvořit vlastními silami dlouhotrvající stabilní demokratické struktury. To možná objasňuje, že společenská akceptace západním Němcům po druhé světové válce zvnějšku dodané demokracie byla závislá mimo jiné na tom, že se nadále v mnoha oblastech praktikovala podřízenost vůči autoritám a víra v hierarchii. Hodnoty demokratických revolucí (volnost, rovnost, bratrství), které v sobě obsahují také úctu k menšinám a slabším, odporovaly obvyklým autoritářským strukturám, jež zasahovaly až do rodin a dodnes určujícím způsobem ovlivňují samozřejmost četných společenských a státních institucí, a to jak v jejich organizaci, tak i ve vztahu k vlastnímu suverénovi – k občanovi.

Vliv na společenskou pozici dětí: V tomto chápání jsou děti a jejich zájmy na dolním konci hierarchické stupnice.

Vliv na rozdělení moci: Toto chápání odráží také německou spolkovou realitu judikativ, jejichž skladba pochází z monarchie 19. století. Aby se zajistilo požadované povolné přizpůsobení jednotlivým politickým systémům, tak se od této doby převážně exekutivou řídí personální politika soudců, včetně jejich výběru, jako důležitá rámcová podmínka výkonu soudní moci. Ve většině německých spolkových zemí je to tak výhradně příslušnou zemskou vládou.

Tento nedostatek dělby moci je souběžně ještě zesilován povyšovacími hierarchiemi úřednického kariérního postupu soudců, který je zakotvený nejen ve vzájemném vztahu soudních instancí, ale ještě v jednotlivých osobách vynášejících rozsudky u kolegiálních soudů. Orientace na kariéru, ohrožující standardní a nutnou nezávislost soudců, koresponduje s nedostatečným povědomím o rovnocennosti všech soudcovských funkcí, od nichž občané již v první instanci očekávají brzkou, akceptovatelnou (tzn. podle možností smírnou) a konečnou úpravu sporu.

Vliv na interdisciplinární spolupráci (neschopnost): V této souvislosti je sesíťování soudcovské činnosti s kompetencemi odborných profesí účastnících se soudních řízení o děti zcela neznámým terénem. Je to o to nebezpečnější, neboť v zájmu dotčených dětí a vysoké efektivity dosažení smíru je předpokladem spolupráce vzájemná rovnocennost těchto institucí bez ohledu na jejich rozdílné funkce a možnosti.

Rozhodnutí (vítězství nebo porážka) místo řešení konfliktu

V důsledku toho, a nehledě na úpravy v reformě dětského soudnictví, cílené k dohodě rodičů, je převážná část používaných právních norem přizpůsobena na sporná jednání. Takový postup pak končí v případě soudního rozhodnutí na pozicích „vítězství“ nebo „porážka“. Díky tomu dostává tato polarizace pevný základ: k poraženým patří ve všech případech děti bez ohledu na to, který z rodičů bude na straně poražených.

Nezprostředkování technik smíru a nesesíťování profesí

Techniky řešení konfliktů, ke kterým patří především interdisciplinární sesíťování, nejsou v Německu součástí vzdělávání odborných profesí, zabývajících se regulací konfliktů. V roce 1970 bylo učiněno jen několik pokusů například o vzdělávání právníků s cílem připravit je na řešení potřeb otevřené společnosti smysluplným spojováním teorie a praxe a poznatků takzvaných komplementárních věd (hlavně sociologie, psychologie a kriminologie).

Všechny dosavadní pokusy o změny v přípravě právníků a německých právních struktur – přičemž obojí má dodnes základy v předdemokratických dobách – ztroskotaly nejen na krácení z důvodů navýšení finančních výdajů, ale především na tvrdém odporu takzvaných „zastánců osvědčených způsobů“. Jejich argumentem je, že se dosavadní vzdělávání již přece osvědčilo. Takové vzdělávání se na základě předem stanovené struktury v podstatě omezuje jen na zprostředkovávání právních technik kompatibilních ve všech politických

systémech a z pohledu těchto jednotlivých systémů se také osvědčuje. Nicméně není mimo jiné vypracováno s cílem vyrovnávání zájmů, ale k úpravě konfliktů (přesněji: základní řízení) prostřednictvím sporných rozhodnutí.

Nedostatečná ochota k nutným změnám

V praxi tak existuje výrazná a k potřebám hierarchie bázlivě líbivá setrvačnost, která jak jen může tak znemožňuje chápání nutnosti efektivních kooperačních forem na bázi interdisciplinárního sesítování různých profesí.

Absence takového povědomí vede k tomu, že dodnes nejsou zvláště v rodinně-právních řízeních patrné ani náznaky vzniku odpovídajících konceptů, jako součást systematického vzdělávání a dalšího průběžného vzdělávání účastných odborných profesí.

Výsledek

Vzhledem k tomu, že soudním rozsudkem ve sporech o svěření dětí do výchovy, o pobytu dětí u rodičů a o styku s dětmi, jsou konflikty sice upravovány, ale nikdy nejsou řešeny, je v zájmu dětí, a tím i v zájmu odpovědných rodičů, vytvářet síť sestávající z interdisciplinárních propojení účastných odborných profesí. Z takové sítě mohou rodiče vystoupit teprve v okamžiku, kdy dosáhnou alespoň minimální shody na nutných zájmech svých dětí, a ty také vlastními silami mohou prakticky realizovat, nebo v momentě, kdy tento konsenzus definitivně odmítnou. V posledním případě však dávají v sázku svěření dítěte do výchovy.

COCHEMSKÁ PRAXE

Taková sesíťovaná spolupráce odborných profesí účastných na rodičovských sporech se vytvořila v letech 1992/1993 v německém Cochemu-Zell, s cílem dosáhnout v zájmu dobra dětí urovnání sporu jejich rodičů a ve vzájemné shodě dosáhnout řešení. Od té doby jde konkrétně o to, přivést, i kdyby jen v případech těch nejzákladnějších zájmů dětí, jejich rodiče opět ke vzájemné komunikaci, a tím vytvořit základ k převzetí jejich společné rodičovské odpovědnosti. Vznikla tak nová instituce, jejíž již mnoholetá praxe vede i u velmi vyhocených rodičovských konfliktů téměř ve všech případech ke smíru rodičů, který je jimi oběma akceptovaný, a tím i trvale udržitelný – a může tak povzbudit i ostatní k následování.

Neexistují žádné zákonné normy, které by předepisovaly, nabízely nebo doporučovaly sesíťované řešení konfliktu ve shodě. Ale také neexistuje žádná zákonná norma, která by tento postup vylučovala.

I. Soud rodinného práva a rodičovská odpovědnost

Zde popsaná praxe se zabývá v první řadě obhajobou zájmů dětí znesvářených rodičů, resp. zúčastněných osob. Nadto nachází uplatnění také v případech ohrožení zájmů dítěte podle ustanovení § 1666 Německého spolkového zákona.

Tato praxe chápe úkol soudu rodinného práva ve smyslu intervenční pomoci, to znamená zásahu z pohledu dotčených dětí, s cílem prosadit jejich nároky na zabezpečení společné odpovědnosti obou rodičů.

Právní stav

Pokud současná zákonná úprava předpokládá bezprostřední účast dalších odborných profesí, resp. osob, na rodičovském sporu, je to například v:

§ 50 SGB VIII (KJHG - spolupráce odboru péče o dítě na soudním jednání)

§ 1684 IV BGB (součinnost třetí osoby na doprovázeném styku)

§ 17 SGB VIII (KJHG – poradenství). (Německé právní normy – pozn. překl.)

Nadto existuje řada rámcových podmínek, na něž se vážou možnosti kooperace nebo dokonce sesíťování účastných odborných profesí, jako je např.:

- povinnost mlčenlivosti,
- zneužití právního poradenství,
- omezení kompetence – věcné příslušnosti,
- služební právo – úpravy pracovní doby,
- úpravy finančních náhrad,
- obsah vzdělávání a dalšího odborného vzdělávání účastných odborných profesí.

S účinností od 1. ledna 1980 byl v německém Občanském zákoníku (BGB) nahrazen pojem „rodičovská moc“ pojmem „rodičovská péče“. Od roku 2000 německý Občanský zákoník opět výslovně zahrnuje termín „rodičovská moc“ (§ 1631 II BGB).

V následující době se ale ukázalo, že se výměna pojmů „moc“ za „péči“ omezila výhradně na formální změnu slov. Zákonné i společenské pojetí chápe rodičovskou odpovědnost jen minimálně jako trvalou odpovědnou povinnost pečovat, ale v první řadě jako „právo“ na péči. A o toto právo se v partnerských konfliktech skvěle bojuje, a potom se toto „právo“ vyhrává anebo prohrává.

Významná změna nastala až počátkem 80. let, když Německý spolkový ústavní soud svým nálezem ze 3. listopadu 1982 shledal do té doby v případech rozvodů platné bezpodmínečné vyloučení jednoho z rodičů ze společné rodičovské odpovědnosti (§ 1671 V BGB) jako neslučitelné s německou Ústavou (tzv. Základním zákonem). Důvodem k tomuto nálezu byla rozhodování soudních rodinných rozvodových jednání, při nichž rodiče nebyli ochotni vzdát se společné péče o děti v době po rozvodu manželství. V jednom z takových případů začali rodiče po nějaké době opět společně žít a i s oběma svými dětmi sdílet společnou domácnost, aniž by se znovu sezdali, a tak společně se svými dětmi rozhodně odporovali přenesení výhradní výchovné a rodičovské péče jen na jednoho z rodičů.

Tímto nálezem Německého spolkového ústavního soudu byla v Německu poprvé otevřena možnost zachování autonomie rodičovské odpovědnosti i v případě rozvedení manželství. Tím byly také poprvé zohledněny aspekty zájmů dětí. Do té doby by se musely podvolit úpravě vnímané a žádané všemi zúčastněnými i většinově společenským povědomím jako rozdělující a rozvádějící akce, a jako takové nebyly účastnými odbornými profesemi vůbec ani zpochybňovány. Ve zdůvodnění předmětného nálezu uvedl Německý spolkový ústavní soud mimo jiné, že společnou rodičovskou péči v případě rozvedení manželství je třeba

akceptovat, když si ji přejí oba rodiče. Tím se sice stal nutný důsledek vyloučení jednoho z rodičů z rodičovské péče obsoletní, ne však sankční charakter úpravy rodičovských práv, který byl v mnohem větší míře ponechán na libovůli toho z rodičů, u kterého děti obvykle pobývaly. Pokud totiž tento rodič s úpravou na společnou péči o děti nesouhlasil, uplatnil se znovu automatismus vyřazení jednoho z rodičů z rodičovské péče.

Právní důsledky

Nález Německého spolkového ústavního soudu ze 3. listopadu 1982 prolomil krustu dosavadní právní koncepce svěřování dětí do výchovy a vytvořil odkaz k novému chápání zájmů dětí a rodičovské odpovědnosti. Trvalo však ještě téměř 16 let, než byla konečně 1. července 1998 schválena Německým spolkovým sněmem Reforma péče o dítě a byl tak učiněn pokus tomuto chápání v zákonné normě vyhovět.

Touto reformou byl odstraněn výše popsáný soudní automatismus vyobcování jednoho z rodičů z teritoria rodičovské péče. Stále více prostoru se dostávalo poznání, že vyřčení takového prokletí se zpravidla nejsilněji podepsalo na dětech. Od této doby vychází zákon v případech oddělení (a tím i rozvodu) rodičů ze standardu pokračování společné péče o děti. Přesto se však nedokázal od obvyklého chápání plně distancovat a ponechal si ustanoveními § 1671 II čl.1, resp. 2 i pro případy oddělení, resp. rozvodu manželství v určitých konstelacích instrument výhradního svěření do péče. Soudy rodinného práva jsou tak podle § 1671 II, čl. 1 BGB povinné zřídit výhradní péči o dítě, když o to oba rodiče ve shodě požádají a v případě § 1671 II, čl. 2 BGB má soud tento institut zavést v případě, pokud to vyžaduje „dobro dítěte“.

Právní kritika

Zásadní nedostatky německého práva, týkajícího se dětí, nebyly obsahově ani v praktickém používání odstraněny ani reformou z roku 1998, ani následnými reformami, i když ve svých důsledcích byly oslabeny a staly se snesitelnější. To však neplatí pro vysoce konfliktní rodičovské spory, v nichž jsou účastné odborné profese i nadále stejně bezmocné jako sami rodiče.

Platná právní úprava nadále vychází z chápání rodičovské odpovědnosti jako státní dispoziční hodnoty. Umožňuje zbavení rodičovské péče i v těch případech rodičovského konfliktu, když se dotčený rodič nechce vzdát své odpovědnosti za péči o dítě. Proto v soudní rodinně-právní praxi existuje spor

o péči o dítě jako zástupný spor, nedbaje jeho pravidelných a ve zcela jiných oblastech se nacházejících příčinách, který ve všech svých fazetách čerpá základ z instrumentalizace účastných odborných profesí a skrývá tak jejich vlastní bezradnost.

Bez meziprofesní intervence se soudy zbaví vysoce sporného jednání tím, že prostě jednoho z rodičů zbaví práva výchovy. Jeho péče a zvláště pak jeho odpovědnost, na niž společné děti mají nárok, však nejsou k dispozici ani soudu, ani žádnému hypotetickému zákonu. Od sporu o svěření dítěte do výchovy je třeba rozlišovat spor rodičů o obvyklé místo pobytu dětí. V tomto kontextu ztrácejí výše zmíněná a obvyklému chápání poplatná ustanovení §1671 II, čl. 1, resp. čl. 2 BGB své existenční oprávnění. Pokud se v čl. 1 stanoví, že v případě shodné žádosti obou rodičů se má právo výchovy dát jen jednomu z nich, není zde žádná nutnost následného soudního rozhodnutí. Výkon, resp. listinná dokumentace ve shodě dosažené společné vůle rodičů může být upravena i jiným způsobem. Kromě toho se toto ustanovení jeví jako celkově nadbytečné, protože odpovídá výhradně dohodě rodičů a v rámci příslušného zmocnění se takové dohody musí se stejnou účinností tak jako tak dbát. Toto ustanovení BGB je tedy anachronní: v důsledku rodičovské dohody se jeden z rodičů zbavuje výchovy.

V případě čl. 2 tohoto ustanovení se v souvislosti s rozlukou jeden z rodičů vylučuje ze společné výchovy, když si to žádá dobro dítěte. Za předpokladu, že dobro dítěte vyžaduje v první řadě převzetí odpovědnosti oběma rodiči, je toto zákonem předpokládané opatření uchopitelné tehdy, když je dobro dítěte ohroženo jiným způsobem. Pro tento případ však již platí ustanovení § 1666 BGB, které umožňuje soudu rodinného práva učinit v případě ohrožení dobra dítěte vhodná opatření.

Ve sporu rodičů je v právní praxi týkající se dětí zvláště zřetelné, že v centru soudního řízení není ani tak „právo dítěte“, jako spíše v drtivé většině případů „právo na dítě“. Velmi často vykazují taková soudní řízení podobnosti s majetkoprávními soudními spory.

V praxi se sice často používá imperativ „Dobro dítěte je nad právem rodičů“ jako zaklínadlo orientačního nejvyššího cíle jednání, ale výklad práv dětí pravidelně vyplývá ze zájmů rodičů, takže často v případě sporného soudního rozhodnutí, kterým je zpečetěno vyloučení jednoho z rodičů ze života dítěte, dochází k použití reálně existující zásady: „Dobro/zájem jednoho z rodičů je nad právem dítěte“. Ani v právech dítěte, ani v jejich používání se vůbec nezohledňuje skutečnost, že problémy, které je třeba vyřešit, mají téměř výhradně příčiny v rodičích a nikoli v dětech. Místo toho, aby se důsledky přičetly často – a to i když nechtěně nebo nevědomě – bezohledným rodičům, naloží se naopak na bedra dětí. Soudní terén, často vytvářený kolem dětí v důsledku vysoce sporných rodičovských střetů, však

prakticky slouží ve většině případů výhradně ke kompenzaci zájmů dospělých, v tomto případě toho rodiče, u něhož dítě žije.

Jak popsáno úvodem, fenomén hierarchie, charakteristický pro společenské vnímání v Německu, se odráží také v (dosud reformě odolávající) zákonné perspektivě dospělých: s výjimkou rodičů neobsahuje katalog příslušných zákonů žádnou osobu, s níž by děti mohly z vlastního práva nárokovat styk. Naproti tomu existují v příslušném katalogu zákonů osoby oprávněné ke styku s dětmi - od rodičů přes prarodiče až k nevlastním rodičům a partnerům biologických rodičů. Na perspektivu dětí se nebere ohled, dobro dětí se tak popisuje z perspektivy dospělých.

II. Soud rodinného práva a odborné instituce účastníci se rodičovského konfliktu

Odborné profese

Rodičovského sporu se podle stavu konfliktu účastní zpravidla pět odborných profesí: soudy, advokáti, odbory péče o děti, odborné poradny a soudem povolání znalci. Vždy reprezentují disciplíny právní vědy, psychologie, sociální pedagogiky a sociální práce.

Disciplína interdisciplinární spolupráce – sesítování odborných profesí, k níž patří její popis, zprostředkování a nakonec její praktická realizace, nepatří k repertoáru těchto odborných profesí. Funkce „procesní opatrovník“ (tzv. „advokát dítěte“), která může být naplňována i různými odbornými profesemi, bude popsána následně.

Tradiční pojetí spolupráce

Konfliktu rodičů účastníci se instituce a odborné profese vyvíjejí svou činnost v mnoha částech Německa v podstatě nadále od sebe izolovaně. U složité konfliktní situace znamená soud rodinného práva – včetně možností postupu soudních instancí – jako hierarchická střecha „konečnou“.

Po vynesení rozsudku, který i když nezpečetí nebo nepotvrdí definitivní vyloučení jednoho z rodičů ze života dětí, už následně neprobíhá doprovodná soudní kontrola přijatých úprav, resp. výhod, vyplývajících ze zdůvodnění soudního rozhodnutí. Taková kontrola se nerealizuje ani v případech, kdy byl soudem určen „procesní

opatrovník“ (tzv. „advokát dítěte“), protože jeho úkol končí s ukončením soudního sporu. To v praxi znamená, že rodič, jenž má dítě v péči, soudní rozhodnutí týkající se dětí v mnoha případech obchází.

A to nejen v případech převažujících ve sporech o péči o dítě, kdy rozhodnutí soudu zpečetí status quo, zvýhodňující jednoho z rodičů, ale i v případech dohodnuté úpravy. Spolupráce účastných odborných profesí v tomto konceptu, pokud si toto označení vůbec zaslouží, resp. v tomto regulačním systému, se již rozumí jako optimální, když dosáhne stupně „pokojné koexistence“.

Konference profesí v roce 1992

V roce 1992 se v okrsku soudu rodinného práva Cochem, který je geograficky shodný s krajem Cochem-Zell (německá spolková země Porýní-Falc), konala na základě předcházející iniciativy odborné poradny a odboru péče o dítě konference představitelů shora uvedených pěti odborných profesí a institucí. Toto setkání mělo za cíl prezentovat jak vlastní chápání profese, tak i vnímání ostatních odborných profesí.

Podnět: Vzájemná kritika. Překvapující a současně potěšitelná byla vysoká míra akceptace této konference, zvláště mezi advokáty. Její příčina tkvěla mimo jiné v tom, že se v jednotlivých profesích nahromadila vysoká míra kritiky, ale také rezignace a frustrace ze způsobů práce ostatních odborných profesí.

Zjištění: Vzájemné nepochopení a předsudky. Při tomto setkání se mimo jiné zjistilo, že kritika ostatních profesí vznikla nejen částečně závažnými nedostatky ve způsobech jejich práce, ale také díky nedorozuměním a předsudkům. Mnozí advokáti například postrádali připravenost soudů rodinného práva účastnit se na jejich strategii sporného rozhodnutí, zatímco soudci podezřívali advokáty z vyhrocování sporů.

Jako zvlášť napjatý se ukázal být vztah odborů péče o dítě a advokátů. Zaměstnanci odborů péče o dítě popisovali advokáty jako destruktivní a kverulantské, zatímco mnozí advokáti hodnotili odbory péče o dítě jako nedostatečně komunikativní, úředně nekompetentní, neflexibilní, jejich pracovní výkony hodnotili jako stereotypní, určované předem danými šablonami. O odborné poradně věděly ostatní profese více méně jen to, že existuje, ale už nevěděly, co tam kdo podle jakého konceptu vlastně dělá. Jelikož byla tato poradna zřízena církví, tak byla paušálně podezřívaná, že z ideologických důvodů sabotuje ostatními složitě vypracované rozvodové koncepty.

Kritika soudců rodinného práva směrem k odborům péče o dítě vyplývala z konkrétních problémů vzájemného využívání. Bezmocní zaměstnanci odboru péče o dítě posílali stejně bezmocné rodiče bez komentáře k soudům rodinného práva, aby tam dosáhli sporného rozhodnutí. V rodinně-právních sporech se soudem požadovaná stanoviska odboru péče o dítě omezovala často jen na zjištění, že se dostatečně vybavený dětský pokojíček nachází v uklizeném stavu, děti jsou dobře zaopatřeny, a tak je třeba dát roli výhradního vychovatele zde bydlícímu rodiči.

Jako výsledek tohoto setkání bylo nejprve dohodnuto, že se budou tematizovat ve všech profesích zjištěné informační deficity, a také nutnost a struktura vzájemné, v náznacích existující spolupráce, resp. její nedostatky.

Průnik: Dětem oba rodiče! V následujících konferencích poukázali mimo jiné psychologové z poraden na to, že si nedovedou představit poradenskou, resp. terapeutickou nebo také mediační práci s klientelou, která je jim přidělena v rámci nařízené spolupráce. To odporuje i obecným základním poznatkům. Přitom bylo zjištěno, že v rozporu s těmito obavami má v tomto Holandsko již pozitivní zkušenosti. Navzdory značným pochybám tamních terapeutických svazů bylo v Holandsku umožněno značné snížení trestů drogově závislým a pachatelům násilných trestných činů s mnohaletou sazbou odnětí svobody, pokud se podrobí úspěšné terapii. Tyto mezitím osvědčené pozitivní zkušenosti s takovým konceptem byly prodiskutovány v Cochemské Pracovní skupině odloučení a rozvod (AKTS) – jak se nyní konference odborných profesí jmenovala – a psychologové z odborných poraden byli vybídnuti, aby se k těmto myšlenkám připojili. Advokáti, kteří se ostatně – pokud měli sídlo v soudním okrsku soudu rodinného práva v Cochemu – do pracovní skupiny zapojili bez výjimky, se intenzivně účastnili snah o obsahovou definici pojmu „dobro dítěte“. Přitom vedli kontroverzní diskuse k jejich jednotlivým pojetím zastupování zájmů rodičů. Řada advokátů zastávala názor, že by byli připraveni vzdát se mandátu k zastupování, pokud by podle nich sledování zájmů jednoho z rodičů, kterého zastupují, odporovalo dobru dítěte. Jiní advokáti se odvolávali na jim daný mandát, podle něhož mají zastupovat zájmy jednoho příslušného rodiče a nikoli dětí. Nicméně vyjasnění těchto rozdílných pozic vedlo k respektování jednotlivých stanovisek a k orientaci v další spolupráci.

Soudní znalci z oboru psychologie pokládali za neuspokojivé, když je jim pravidelně zadáván úkol dodat soudu podklad k rozhodnutí o tom, který z rodičů je lepší. Odpověď na tuto otázku nevyřeší konflikt mezi rodiči, nýbrž jej zpravidla ještě dál vyostří.

Výsledkem dosavadních setkání Pracovní skupiny bylo všeobecné zjištění, že v souvislosti s oddělením rodičů je třeba usilovat o zachování obou rodičů pro děti.

Všech pět institucí/odborných profesí se závazně dohodlo praktikovat tento průnik jako cíl v jednání jak na jejich jednotlivém pracovní poli, tak i ve vzájemných vztazích.

Výsledek: Sesíťování. Přitom bylo všem zúčastněným jasné, že tohoto cíle může být dosaženo jen sesíťováním prostředků, resp. kompetencí, které jednotlivé odborné profese/institute reprezentují.

1993: Cochemská konvence

Zatímco v momentě prvních společných setkání, popsaných výše, počítali všichni hlavně s výměnou názorů a zkušeností a nikdo nepředpokládal, že by z těchto zasedání mohla vzniknout nová kvalita budoucího profesního způsobu práce, vedla dynamika, vzniklá na základě překvapivě rychlého nalezení konsenzu, již v roce 1993 ke konkrétní dohodě účastníků. Tato dohoda popsala cíl, cestu, metodu a základní bázi sesíťované kooperace.

Cíl: Znovuobnovení společné rodičovské akceschopnosti i ve vysoce sporných případech. Toto vytyčení cíle se neorientuje na rodinnou situaci před rozvodovou fází, ale na možnosti nové životní situace rodičů. Jedná se proto o velmi skromný cíl - totiž přimět na základě minimálních zájmů dětí jejich rodiče ke společnému rozhovoru. Výsledkem – také soudního jednání – má být rozsudek: rozhodnutí rodičů. Na základě zkušeností všech zúčastněných profesí bylo mezitím zjištěno: Rodiče, jejichž vnímání situace je určováno vysoce sporným, jejich rodičovskou autonomii okrádajícím párovým konfliktem, nejsou často vůbec schopni vnímat zájmy a přání svých dětí (perspektiva dítěte), a nemohou jim proto ani vyhovět. Předpokladem ke změně takového rodičovského vnímání situace je změna pohledu u odborných profesí, zabývajících se tímto rodinným konfliktem, a jejich orientace právě na perspektivu dítěte.

Cesta: Konkrétní realizace sesíťování. Pracovní skupina bezodkladně začala s vytvářením sítě, v níž se všichni zúčastnění dohodli, že budou pro všechny ostatní profese bezprostředně k dispozici jak při konzultacích, tak i v součinnosti. S cílem dosáhnout minimální rodičovské shody určovala od nynějška vytvořená síť odborných profesí podmínky rodičovského konfliktu: to znamená, že odborné profese – a tím i samotné děti – již nebyly nástroji hádajících se rodičů, ale převzaly řízení jejich konfliktu.

Metoda: Propojení kompetencí a výkonů. Na základě společně stanoveného cíle tak měla každá odborná profese možnost kdykoli uchopit i kompetence a výkony ostatních profesí. Když například matky nebo otcové využijí v eskalujícím

konfliktu služeb advokáta, tak po nich advokát ještě před začátkem soudního jednání vyžaduje, aby využili podpůrných nabídek poraden nebo odborů péče o dítě. Pokud jsou v tomto stadiu oba rodiče zastupováni advokáty, přešli tito k praxi, že se společně kontaktují, aby mohli oba rodiče povzbudit k přijetí odpovídajících způsobů chování. Tato iniciativa advokátů vedla k tomu, že velký počet znesvářených rodičů se ještě před začátkem soudního jednání dotazuje na nabídky poradenství odboru péče o dítě, resp. dalších odborných poraden. V důsledku toho bylo možné se v určitém počtu sporů dokonce vyhnout soudnímu jednání. Pokud je v ostatních konfliktních případech zapojen soud rodinného práva, může být poradenská pomoc, kterou předtím rodiče využili, začleněna do soudního procesu. Pokud se rodiče ještě před angažováním advokáta spojí s jednou ze sesíťovaných institucí/odborných profesí, například s poradnou nebo odborem péče o dítě, tak je jim již tady poskytnuta – kromě pomoci řešení konfliktu – i informace o funkci a spolupůsobení účastných sesíťovaných odborných profesí a jejich cílech.

Základní báze: Rovnocennost jednotlivých výkonů. Instituce a odborné profese zabývající se rodičovským konfliktem – tedy poradny, odbory péče o dítě, advokáti, soudci rodinného práva a soudní znalci - se mohou na základě výhod plynoucích z Cochemské konvence doplňovat téměř ideálním způsobem. Z tohoto důvodu je kvalita jednotlivých příspěvků všech odborných profesí považována za rovnocennou. Toto hodnocení je základem vzájemného propojení jednotlivých kompetencí a není v rozporu s rozdílnými funkcemi a úkoly účastných institucí a odborných profesí. Vyplývá to z poznatku, že při absenci spolupůsobení už jen jediné zmíněné odborné profese, přestává být funkční celý zbytek sítě a zde popsanou praxi nelze zrealizovat. Znalost hranic jednotlivých kompetencí i s ní spojené velké šance každé z ostatních kompetencí potvrzuje teze: celek je více než prostý součet jeho jednotlivých částí.

Ke zdůraznění uvedeného je možné uvést srovnání s automobilem: soud rodinného práva má funkci motoru. Pokud však v této konstrukci chybí byť jedno jediné kolo, není takové auto schopné jízdy, byť by jeho ostatní části měly tu nejlepší kvalitu.

Úkoly smluvních partnerů

Na základě konvence uzavřené v Cochemu převzala každá odborná profese a instituce ve vztahu k ostatním určité závazky, které se dají demonstrovat na „standardním průběhu“ procesu, jehož předmětem je vysoce konfliktní spor rodičů:

Advokáti: V praxi se prokázalo, že ve vysoce konfliktních řízeních o děti jsou oba rodiče nejpozději v průběhu soudního sporu zastupováni advokáty. Je častým

jevem, že advokáty zpracované úvodní řízení, zahajující písemné podání, zvyšuje nedorozumění, a tím i konfliktní potenciál. Příčina je často v tom, že rodiči předané informace advokát formuluje do „právního jazyka“, to znamená, že jsou spatřovány a předkládány tak, aby byly účelové a vedly k žádoucímu soudnímu rozhodnutí – rozsudku.

Když druhý rodič obdrží takové písemné podání k vyjádření, není zpravidla schopen v takto strukturovaném popisu stavu věcí nalézt ani náznaky své účasti. A tak požádá svého advokáta, aby se s tímto podáním vypořádal. K tomu mu podá i potřebné informace, které nejen vyvracejí jemu k tíži přičítané negativní vlastnosti, ale nadto mají dokázat, že je to právě ten druhý rodič, který se ve všech ohledech ukázal jako nekompetentní. A tak se připravuje střetnutí, které se už nezabývá dětmi, nýbrž samo sebou a jeho hlavními protagonisty – rodiči. Začne se prát takzvané „špinavé prádlo“. Zranění, která často předcházela rozchodu, nyní dostávají strukturované pokračování. V této aréně rodinné tragédie nemá perspektiva dítěte již žádné místo.

Aby bylo možné tomuto téměř neodvratnému fenoménu čelit, obsahuje dohoda advokátů v Cochemské konvenci mimo jiné, že se v soudních řízeních o svěření dítěte do výchovy a o styku s dětmi nebudou sledovat ani realizovat žádné konfliktní strategie. S výjimkou úvodního písemného podání, omezujícího se výhradně na věcný popis situace, se nevyměňují žádné písemnosti, aby tak byl dán potřebný prostor k ústním jednáním, upřednostňovaným při dosahování urovnávání sporů v záležitostech týkajících se dětí.

Všichni advokáti se shodli na tom, že tímto způsobem vzniká nová kultura důvěry, která podstatně přispívá k otupení ostří rodičovského konfliktu. V této souvislosti je pozoruhodné, že při standardním soudním řízení a posuzování je soudci a odbory péče o dítě vnímána profese advokáta často jako konflikt vyostřující. Tento dojem vychází v neposlední řadě z toho, že standardní zacházení účastných odborných profesí s rodičovským konfliktem téměř nutí právní zmocněnce rodičů ke zmíněnému „praní špinavého prádla“, aby tak neohrozili pozici svého mandanta.

Naproti tomu se nyní potvrdil zcela opačný obrázek: ve srovnání s ostatními sesíťovanými odbornými profesemi se advokáti ukazují jako nejotevřenější profese tohoto interdisciplinárního cíle a způsobu jednání. Avšak za předpokladu jedné nepostradatelné podmínky: dále popsaná realizace musí být naprosto spolehlivá.

Soud rodinného práva. Podíl soudu rodinného práva spočívá v tom, že ve věcech sporů o děti – ať již sporu jakéhokoli druhu – musí během dvou týdnů nařídit termín soudního jednání, na kterém se budou podílet oba rodiče, advokáti a odbor péče o dítě.

Z důvodu značné vytíženosti soudů rodinného práva se takový časný termín ve věcech sporů o děti realizuje na úkor jiných soudních jednání. Priorita, která se tím dává sporům o děti, je odůvodněna dynamickou životní situací dětí a jejím podstatným působením. Pokud se během té doby upevní status quo dítěte ve sporu rodičů, zmenšuje se šance na řízení jiným než standardním způsobem. A to i v případě, kdy by bylo v zájmu dětí původně tím nejlepším řešením. Platí to zvláště pro děti nízkého věku, u nichž přerušení kontaktu na šest měsíců vede často k trvalé ztrátě jednoho z rodičů. Neprovedení neodkladné intervence soudu rodinného práva, jejíž kritéria mohou být stanovena již ve velmi brzkém rozhovoru se všemi zúčastněnými, představuje tak ze strany soudu již řízení a v podstatě se rovná rozsudku.

Tento způsob soudního řízení naproti tomu odpovídá výše popsané dohodě advokátů, která by byla jinak bezpředmětná. V průběhu takto krátkodobě nařízeného soudního termínu tak začíná rozhovor se všemi zúčastněnými takříkajíc „v bodě nula“. Tím nevznikají druhému rodiči žádné nevýhody, protože nepředkládá svou odpověď nebo odpověď koncipovanou svým advokátem. Při tomto soudně nařízeném jednání dostávají nejprve rodiče rozsáhlou možnost vyjádřit své představy. Často se tak děje v rámci vysoce konfliktní hádky, která se však vyznačuje dvěma podstatnými výhodami: za prvé tak ve většině případů vyjdou najevo skutečné příčiny konfliktu, za druhé je možné pozorovat, že toto „uvolnění ventilu“ před publikem, které je z pohledu rodičů odborně kompetentní, dává vzniknout zárodkům uvolňovacího procesu. Tento proces pak může být úspěšně ukončen buď již v průběhu ústního jednání, nebo následně s pomocí dalších účastných odborných profesí.

Odbor péče o dítě: Odbor péče o dítě se v Cochemské konvenci zavázal, že ještě před takto rychle nařízeným soudním jednáním naváže intenzivní kontakt se všemi členy příslušné rodiny a bude se účastnit všech ústních jednání.

Na druhé straně je odbor péče o dítě osvobozen od povinnosti vyhotovovat písemné zprávy. Tuto okolnost považují všichni zúčastnění za výhodu; zvláště je třeba zdůraznit, že stanoviska pracovníků odboru péče o dítě, prezentovaná při rychle nařízených soudních jednáních, jsou tak vysoce aktuální a zpravidla představují vysoce kvalifikovaný základ k další diskusi. Kromě toho se často pracovníkům odboru péče o dítě podaří, pod vlivem rychle nařízeného termínu soudního jednání, vypracovat s rodiči společnou dohodu řešení.

Poradna: Pokud se při soudním jednání nepodaří nalézt s rodiči jimi oběma odsouhlasenou úpravu, využívá se služeb poradny. K tomu potřebné spoluzapojení rodičů je vyžadováno jako nezbytná součást jejich odpovědnosti, a tím i rodičovské péče. Pokud se během jednání ukáže, že rodiče (ještě) nejsou schopni nalézt

komunikační rovinu, která by umožňovala úpravu sporu, tak se jednání přeruší. Ještě přímo z takto přerušeno ústního jednání doprovodí pracovník odboru péče o dítě rodiče do poradny, která bezodkladně – nejpozději do dvou týdnů – dá oběma rodičům první termín jednání.

Zatímco pro rodiče je další trvání jejich péče do té míry zřejmé, je zcela v rukou a kompetenci poradny, aby rozhodla jak o svém dalším postupu, tak i o jeho časovém průběhu. V době poskytování pomoci poradny rodičům neprobíhá žádný písemný styk mezi poradnou a soudem. Pokud je zde komunikace potřebná, probíhá v rovině soud – advokáti.

Na předcházejícím soudním jednání se stanoví termín následného soudního jednání, které zohlední zkušenosti a poznatky získané v průběhu šestiměsíčního poradenství. Při tomto soudním jednání se pak zaprotokoluje řešení, které rodiče našli. Pokud do této doby není možné vypracovat s rodiči úpravu, advokáti na tuto skutečnost včas upozorní a požádají o nový termín soudního jednání v jimi navrženém časovém období.

Soudní znalci: V případě, že se ve sporu rodičů jeví vhodnější spíše vypracování rodinně-psychologického znaleckého posudku než využití možností poradny, mají soudní znalci za úkol současně předložit návrhy řešení a jsou nabádáni k vypracování řešení společně s rodiči.

Přitom jsou v kontaktu s advokáty a se soudem a jsou ve své práci, orientované na řešení situace, podporování i dalšími účastnými odbornými profesemi. Soudní jednání se nařizuje zpravidla současně s předáním soudního znaleckého posudku, na jehož vypracování jsou průměrně dva měsíce. Pokud dojde v průběhu činnosti soudního znalce k dohodě rodičů, odpadá vypracování písemného znaleckého posudku.

Nová instituce

Dotčené rodiny i odborné profese a instituce zabývající se konfliktem rodičů rychle zjistily, že se podstatně změnila a zlepšila nejen kvalita vykonané práce, ale že praktickou realizací Cochemské konvence byla vytvořena i nová instituce.

Nabídka, kterou spor vedoucí rodiče nemohou odmítnout: Poznatek, že rodiče v kontextu svého rozchodu dluží svým dětem – alespoň co se týká jejich nejminimálnějších zájmů – alespoň stejně takové minimum vzájemné shody, zakládá jejich povinnost využít nabízených možností. Při zvážení zájmů dětí ve vztahu k rodičům nestačí, když instituce účastníci se rodičovského konfliktu tzv. jen

se zdviženým morálním ukazováčkem tuto rodičovskou povinnost odpřísáhnou, ale musí ji v praxi i konkrétně prosadit. Pokud se rodiče této své povinnosti brání, brání se tím současně i své odpovědnosti. Tím však takový rodič dává v sázku své svěření dítěte do výchovy, které nechce právě ve zvlášť sporných rodičovských konfliktech ztratit. To vysvětluje dosud bezvýhradnou akceptaci zprostředkování do poradny. Akceptaci zprostředkování je ale třeba odlišit od akceptace poradenství. Poradenství se zpravidla nepraktikuje v momentě zprostředkování, ale často začíná ve stadiu nevole a odporu. Naproti tomu je velmi pozoruhodná vysoká míra dobrovolnosti, vznikající v průběhu poradenského procesu.

Doprovázení rodičů ke znovuzískání jejich autonomie. Bez ohledu na to, jakou odbornou profesi rodiče ke zvládnutí svých konfliktů vyhledali, jsou každou z nich konfrontováni se stejným cílem: místo cizího rozhodnutí učiněného soudním rozsudkem mají opět nabýt své společné autonomie jako rodiče – i kdyby to mělo být jen v nejminimálnější oblasti.

Podle svých možností a jednotlivých okolností, zvláště podle intenzity mezi nimi se vzdouvajícího konfliktu, probíhá doprovázení do té doby, až sami převzou společný koncept. To trvalo v dosud nejtěžším případě od momentu soudního zprostředkování do poradenství 18 měsíců.

Advokát dítěte: Již při ustavující konferenci profesí v roce 1992 a v obecném mínění z ní krystalizujícího průniku „Dětem oba rodiče“ se ukázalo, že souhrou odborných profesí/institucí je ne v neposlední řadě žádoucí také funkce „advokáta dítěte“.

Jelikož je však tato funkce reálně vykonávána novou institucí vzniklou v Cochemu, je v Cochemské praxi jen minimální potřeba angažovat „procesního opatrovníka“ (technicky „advokát dítěte“), instalovaného v Německu reformou práv dítěte z roku 1998.

Z tohoto důvodu nemají zvláštní váhu také najevo vyšlé nedostatky této konstrukce, projevující se především v časové omezenosti jejího použití (nejprvnější moment zapojení: začátek soudního jednání, nejpozdější moment zproštění práce: konec soudního jednání). Nicméně je tato instituce v Cochemské praxi vítána, je jí připisována důležitá role „hasiče“, jejímuž kvalifikovanému využití se lze bránit prevencí, ale v případě nutnosti je třeba ji využít.

Stálý, otevřený vývoj: Interdisciplinární praxe všech odborných profesí/institucí, zabývajících se rodinným konfliktem v okrsku soudu rodinného práva Cochem, se často označuje jako „Cochemský model“, a je tak vystavována nedorozuměním, která spočívají v neposlední řadě v tom, že pojem „model“ asociuje nějakou

statickou konstrukci, zatímco zde popsaná Cochemská praxe představuje pravý opak.

Cochemská praxe podléhá stálému otevřenému vývoji, v neposlední řadě také proto, že doprovází společenský proces – rozpad rodiny – ve všech jeho fazetách, a nejen že sleduje jeho dynamiku, nýbrž se do něj nadto snaží vstupovat z hlediska prevence i deeskalace. Tato střídavá účinnost je realizována zvláště díky formě a obsahu meziprofesní kooperace a její transparentnosti, jak bude krátce popsáno dál.

Činnost a kultivace: Představitelé a zaměstnanci všech dříve popsaných odborných profesí a institucí (advokáti, soudci rodinného práva, odbor péče o dítě, poradny a soudní znalci) se setkávají jednou měsíčně, aby sladili jak efektivitu vzájemné spolupráce, tak i individuální pracovní postupy v souladu s výše popsanými úkoly. Tato každoměsíční zasedání se konají vždy v některé z účastných odborných profesí, resp. institucí, tzn. u soudu rodinného práva, na odboru péče o dítě, v poradně nebo v některé z advokátních kanceláří. Moderaci takového setkání přebírá vždy hostitelská odborná profese. Setkávání začínají vždy v 18.00 hodin, aby bylo umožněno zúčastnit se zejména advokátům. Na každém setkání je také stanoveno místo a čas příští schůzky. Ze zasedání se vyhotovuje zápis, takže o aktuálním stavu věcí jsou informovány i osoby, které se nemohly zúčastnit jednoho či více setkání. Celou logistiku – tzn. komunikaci mezi jednotlivými zasedáními – jako pozvánky, zasílání zápisů, postupování informací, péči o internetovou stránku atd. přebírá odbor péče o mládež.

Setkání obsahují vždy tři části:

1. Projednání aktuálních informací a otázek
2. Analýza stavu kooperace a důsledky
3. Vnitřní a vnější další vzdělávání včetně diskuse podle pravidel středně- resp. dlouhodobě vyhotoveného katalogu témat k problémovým okruhům, jako jsou:
 - dítě v rozvodovém řízení
 - trvalá rodičovská odpovědnost a svěření do výchovy
 - multinacionální a multikulturní rodinné struktury a konflikty
 - právo dítěte
 - právo na výživné
 - doprovázený kontakt
 - děti z rozloučených a rozvedených rodin ve školkách a školách
 - násilí vůči dětem

- sexuální zneužívání
- dítě v pěstounské péči
- dětské vazby
- odcizující se rodiče – odcizující se děti
- advokát dítěte
- mediace (zprostředkování) a její možnosti
- a mnohé další.

Kromě toho se každé tři až čtyři roky pořádá supervize (porada ke zvýšení efektivity), resp. intervize (vzájemné poradenství účastných odborných profesí), jakož i hodnocení pracovních postupů jednotlivých odborných profesí a jejich sesítování. Nadto pracovní skupina realizuje, také díky zvláště tištěným médiím, s velkým úspěchem práci s veřejností na dobře připravených a hojně navštěvovaných akcích k tématům jako např.:

„Trhlina prochází dětmi“ (1995)

„Svěření do společné výchovy – nová šance?“ (1996 a 1997)

„Rozloučení - rozvod - škola“ (1997)

„Vy se od sebe můžete oddělit – ale ne ode mě“ (1999)

„Hodná babička – zlá babička“ – Role prarodičů v rozvodovém kontextu (2004)

a mnohé další.

Významným efektem interprofesního sesítování v Cochemské praxi je vzájemné informování se o pracovních postupech a metodice ostatních disciplín. Tato výměna informací představuje pro všechny zúčastněné současně i vzdělávání a další vzdělávání a projevuje se navíc i v každodenní praxi.

Na pravidelných měsíčních setkáváních odborných profesí se zpravidla nerozebírají jednotlivé konkrétní případy, ale základní – to znamená z perspektivy dítěte orientovaný a tím i kooperativní - přístup jednotlivých odborných profesí ke konstelacím případů, vyplývajícím z jednotlivých praktických zkušeností.

Vyhodnocení čtrnáctileté činnosti

Všichni představitelé odborných profesí, účastníci se v této sesítované instituci, dospěli shodně k závěru, že kromě dětí a jejich rodičů profitují z této interdisciplinární spolupráce i oni sami.

Již dříve realizovaná a více rozvinutá reforma práv dítěte: Již řadu let před tím, než v Německu vstoupila v platnost takzvaná Reforma práv dítěte z roku 1998, byly zde popsány cíle a způsoby soudního řízení s úspěchem praktikovány. A odehrávalo se to na již víc vyvinuté úrovni, než jakou následně nabídla reforma práv dítěte z roku 1998.

Základní maximou Cochemské praxe je orientace na perspektivu dítěte, bez níž je znalost „dobra dítěte“ jen prázdným pojmem, který je z perspektivy dospělých libovolně naplňován všemi zbylými zúčastněnými podle jejich individuálních zájmů a chuti.

Naproti tomu platné právo i po reformě z roku 1998 dává přednost perspektivě dospělých a vyjadřuje ji také v příslušných právech dospělých. Dětem je tak v rámci pro ně velmi důležitých vztahů přiznáno jen právo na styk se svými rodiči; v opačném směru mají právo na styk s dětmi nejen jejich rodiče, ale také prarodiče, nevlastní rodiče, životní partneři (druh/družka) jejich biologických rodičů a adoptivní rodiče.

Výslovná práva dětí neztratit tento okruh osob ze svého života reforma práv dítěte nepředpokládala a ani nepředpokládá. Nadále také rozlišuje mezi dětmi sezdáných a nesezdáných rodičů.

Číslo: V 90. letech zpracovávali interdisciplinární práci Cochemských profesí diplomanti různých vysokých škol, kteří přitom zjistili, že v kontextu odloučení a rozvodu do roku 1992 praktikovalo na základě nálezů Německého ústavního soudu z roku 1982 20 % rodičů z okresu Cochem nadále společnou výchovu dětí.

Kromě toho zjistili, že se toto číslo do roku 1996 zvýšilo na 60 % a od roku 1998 se prakticky nevydávají žádná soudní rozhodnutí o svěření do výhradní péče. V pozadí této situace je skutečnost, že se spor o svěření do výchovy ukázal být zástupným sporem, když se objasnily za ním se nacházející skutečné zájmy a potřeby dospělých.

Úprava výchovy dětí není určena k tomu, aby rodiče zbavovala jejich odpovědnosti. Kromě toho se také ozřejmil zastírací pojem „výhradní rodičovské péče“ jako zbavení výchovných práv jednoho z rodičů. Mimo jiné se rodiče v rozvodovém kontextu přou v realitě o pobyt dětí, resp. o to, zda a jak má docházet ke styku.

Tyto pozice však nejsou vhodné k tomu, aby byla diskriminována rodičovská odpovědnost úpravou svěření do výchovy, která na děti působí jako archaické vlastnické právo. Kde je třeba vyjasnit místo obvyklého pobytu dětí nebo otázky styku, není třeba jednoho z rodičů zbavovat výchovných práv.

Od reformy platné znění §1671 BGB – zbavení práva na výchovu – se anachronicky jeví jako rudiment i přes jeho částečné zrušení předběžným opatřením Německého spolkového ústavního soudu z roku 1982. Toto opatření je uplatnitelné buď v případě, když si to oba rodiče přejí – tedy právě tehdy, když rodiče demonstrují společnou shodu. Přitom v takovém jednotlivém případě může být nutné zastoupení jen jedním rodičem mnohem jednodušeji a pro děti akceptovatelněji upraveno příslušnou plnou mocí než soudním rozhodnutím, které soudci nedává žádný prostor. Nebo se rodič v případě rozloučení zbavuje práva výchovy také tehdy, když to odpovídá dobru dítěte. Tento právní důsledek je však již řešen v § 1666 BGB v případě ohrožení dobra dětí.

V základu chápání Cochemské praxe je mimo jiné, že odpovědnost rodičů vůči dětem není disponibilní. To vedlo m.j. k tomu, že se písemná soudní podání jednoho rodiče nezaměřují na snahu o zbavení výchovných práv druhého rodiče, ale jsou směřována k úpravě skutečného problému (např. obvyklý pobyt dítěte, styk, zastupování atd.) – a to se pak stává předmětem soudního jednání.

Vyhodnocení toho, co rodiče v této kolem nich uzavřené síti prožívají a co je v jednotlivých případech vede konkrétně k tomu, že ze svého původního odporu a odmítání nakonec spolupracují na konsenzuálním řešení a vytvářejí spolupráci založenou na svých vlastních rozhodnutích, je ještě otevřené. Možná se tu potvrzuje Festingerova disonanční teorie, podle níž se lidé snaží žít sami se sebou v harmonii, to znamená uvést do rovnováhy svá jednání, myšlení a pocity.

Od roku 1996 dodnes musel být pouze ve dvou konfliktních konstelacích soudem rodinného práva v Cochemu vyneseno sporné rozhodnutí k místu obvyklého pobytu dotčených dětí. To neznámá, že by toto číslo nemohlo být v budoucnu vyšší. Současně je však třeba vyjít z toho, že i ve vysoce sporných rodičovských konfliktech – a výhradně o nich je zde řeč – je za společného stanovení cílů sesíťovaná spolupráce odborných profesí, účastných ve sporech o děti, ve velmi vysoké míře schopna vytvořit předpoklady ke společnému řešení ve shodě.

Trvalá udržitelnost: Popsané způsoby práce odborných profesí zabývajících se rodičovským konfliktem jsou zaměřeny na opětovné přivedení rodičů k jejich odpovědnosti a k rodičovské autonomii. Trvalá udržitelnost následných rozhodnutí, učiněných rodiči, je pak jistá.

Zpětná vazba: To se také odráží ve zpětné vazbě, kterou účastné odborné profese dostávají. Pracovníci poraden tvrdí, že svůj podíl práce v Cochemském systému a svou roli vnímají jako naplněnou až v momentě, když je jim zřejmá trvalá udržitelnost úpravy, vzniklé i s jejich pomocí.

Pracovníci sociálních služeb (odboru péče o mládež) zjistili, že neexistuje žádná trvalá péče, resp. opakovaná podpora rodinných konfliktů, které provázeli. Podobná situace je v moderaci konfliktů soudem rodinného práva.

Advokáti zase referují o vysoké spokojenosti svých mandantů, která se odráží i v jejich klientské „věrnosti“ – to znamená, že tito advokáti jsou pak takovými rodiči pověřováni zastupováním i v jiných oblastech života (dopravní právo, nájemní spory atd.). Kromě toho advokáti poukazují na výslovně ekonomickou stránku těchto pracovních postupů, neboť se musí často účastnit jen jediného soudního jednání, a pokud zastupují odpůrce, nemusí vyhotovovat žádná písemná podání - a přitom obdrží veškeré honoráře.

Domino-efekt: vliv na další body sporu

Nová kultura sporu, vytvořená zde popsáním interdisciplinárním sesíťováním, se často projeví i v dalších bodech sporu, jako např. ve výživném, majetkoprávním sporu, sporu o byt, o zařízení domácnosti atd. Když se naopak tyto sporné body projeví ještě před vypuknutím sporu o děti, často vede jejich úprava ve vzájemné shodě k oslabení samotného rodičovského konfliktu.

V neposlední řadě hrají důležitou roli také možnosti mediace, která obsahuje zprostředkování v konfliktních případech prostřednictvím příslušných odborných profesí. Na jedné straně využívají tyto profese, zabývající se konfliktem, v jednání s rodiči ve zvýšené míře mediativních prvků – to znamená pokoušejí se vhodným způsobem zprostředkovávat. Na druhé straně se často dosáhne primárně stanoveného cíle, že jsou ve vzájemném sporu nacházející se dospělí připraveni a schopni přijmout pomoc profesionální mediace, která bývá zpravidla také úspěšně ukončena.

VÝHLED

Negativní společenské důsledky obvyklé automatiky soudních řízení

Téměř každé politické – zde zvláště každé preventivní – jednání ochromující běsnění poměru nákladů a užitku zasáhlo samozřejmě i Cochemskou praxi a reagovalo s uspokojením na zjištění, že zde popsaná změna paradigmat nepřinesla ani krátkodobě žádné finanční vícenáklady. A i kdyby je přinesla v nějaké hodinové sazbě, budou nesrovnatelně minimální k nákladům, které vznikají společnosti z negativních důsledků dosud obvyklé automatiky soudních řízení (psychiatrická a jiná lékařská pomoc, psychicky podmíněná pracovní neschopnost, odpor proti společenským institucím atd. – pozn. překl.). Pokud je mi známo, nebyl dosud učiněn žádný pokus o popis takto vznikajících negativních společenských důsledků a jejich finanční vyhodnocení.

Děti, které již většinu svého mládí zakoušely terapeutická opatření a byly informovány o tom, že jeden jejich rodič je nějaký démon (např. otec „děvkař“, matka „štětka“ apod.), neumějí ani později jako dospělí nakládat s pojmem respekt, a navíc ve všech životních situacích vnitřně přisuzují vinu výhradně jiným. Ale také rodiče zbavení výchovy svých dětí, kteří se v důsledku toho pak nedokážou vyrovnat s nároky kladenými na ně v zaměstnání, kteří bez odborné terapie nejsou schopni přežít, vyžadují ve všech společenských oblastech ekonomickou podporu, jejíž značná výše je zřejmá i bez přesného numerického vyčíslení.

Jednou z nejdůležitějších maxim práce Cochemské praxe je včasná – a tím i preventivní – intervence v (často teprve vznikajícím) konfliktu.

Realizace Cochemské konvence ve všeobecné praxi

Je možné, a mnohé pro to nyní hovoří, že Cochemská konvence je plošně realizovatelná ve všeobecné praxi. V zájmu dětí, dotčených rozvodovým konfliktem, a jejich tak rychle ubíhajícího mládí, bychom se však neměli spokojit jen s touto spekulací a nemělo by zůstat jen při konstatování.

Účelnost závazné platformy

Aby bylo možné přenést základní orientace Cochemské praxe do společenského povědomí a zvláště pak do účastných odborných profesí, jeví se jako smysluplné rámcové právní podmínky, jako např. nabídka interdisciplinární spolupráce. Jelikož ne všem odborným profesím, zabývajícím se záležitostmi dětí, může být uložena povinnost účasti na cílově orientované interdisciplinární spolupráci, je doporučeníhodné tuto formu sesítované práce zakotvit v zákoně jako možnost.

To může být provedeno bez dalšího v rámci stávajících konceptů soudních řízení; např. do ustanovení zákona regulujícího záležitosti dětí o dobrovolné soudní pravomoci (FGG /specifikum německého práva, jde např. o zápisy do pozemkových knih, registry motorových vozidel apod. pozn.překl./), v pomocném zákoně o dětech a mládeži (KJHG=SGB VIII), jakož i v odborných advokátních řádech, pokud se týkají rodinného práva.

Takové zákonné nabídky jsou nápomocné k podpoře povědomí, které možná bez této pomoci zapadne, na druhé straně však je nezbytným předpokladem pro chápání a nutnou podporu dětí v rodinných konfliktech.

Ohlas Cochemské praxe

Když se na počátku 90. let setkali lidé činní v popsáných odborných profesích, aby formulovali společné cíle a interdisciplinární spolupráci nutnou k jejich prosazení, šlo výhradně o to, nabídnout dotčeným lidem – a zde v první řadě dětem – veškeré zdroje účastných odborných profesí.

Z toho vzniklá praxe se pak stala samozřejmostí, takže pro obvyklé formy práce, spočívající nanejvýš ve smírné koexistenci účastných institucí a odborných profesí, které bývají často chápány jako kooperace, už nezbylo místo. Jejich přetrvávání v praxi ostatních německých regionů by u nás ani vůbec nikdo nevnímal, kdyby advokáti zapojení do Cochemské konvence pravidelně nereferovali o svých zkušenostech s institucemi v jiných částech Německa. Tyto informace vyvolávaly u ostatních odborných profesí, účastných v Cochemské praxi, neuvěřitelný údiv, a byly hned zavrženy, neboť již neodpovídaly jejich vlastním standardům.

Představa, že v Cochemu praktikovaný způsob práce by mohl být předmětem nějaké sotva uspokojitelné poptávky, se v tu dobu nezdála možná. To bylo způsobeno v neposlední řadě tím, že pro tuto praxi neexistovala žádná konkrétní vize nebo koncept, který by měl nějakého „patrona“. Proto se také nevyvinul žádný „model“ a žádný takový nebyl ani realizován. Tento způsob práce je spíš

výsledkem procesu, na němž se všichni zúčastnění sami s úžasem podílejí, a který se neustále dále vyvíjí, neboť je postaven na přijímání aktuálního společenského vývoje.

Z tohoto důvodu je často používané označení „Cochemský model“ zavádějící, neboť na jedné straně pojem „model“ popisuje často něco již předformulovaného, statického, zatímco se zde představené interdisciplinární způsoby práce mnohem více vyznačují svou dynamikou. Ale možná má právě tato vlastnost - každopádně v Německu – v sobě cosi modelového.

Dotčená veřejnost

V rámci dříve zmíněné práce s veřejností, se v dotčené veřejnosti, zde nejprve u rodičů, kteří jsou v tomto schopni lepší artikulace než děti, začaly v roce 1995 objevovat první zpětné vazby. Ozvala se celá řada matek a také někteří otcové, kteří po rozchodu a rozvodu pečovali o děti a referovali, že s poukazem na společnou rodičovskou výchovu, která byla oběma rodičům nadále zachována, bylo možné druhého rodiče zapojit do odpovědnosti, když např. vznikly výchovné problémy nebo problémy ve škole.

Od té doby byla založena celá řada iniciativ dotčených rodičů i prarodičů, kteří si za tu dobu zjednali slyšení jak v profesionální veřejnosti, tak v médiích a především v politice. Tito rodiče a prarodiče jsou o Cochenské praxi nebo o Cochenském modelu informováni ze všech nejlépe a vysílají dokonce své zástupce na nejrozličnější informační a vzdělávací semináře odborných profesí.

Od zřízení internetové stránky o pracovních postupech odborných profesí zapojených do Cochenské praxe (www.ak-cochem.de) bylo do října 2004 na této stránce měsíčně 15000 návštěvníků a od listopadu 2004 průměrně 30000 lidí měsíčně. Lze předpokládat, že většina těchto návštěvníků je z řad obyvatelstva.

Profesionální veřejnost

V profesionální veřejnosti se ohlas projevuje rovněž velmi silně; pojem „Cochemský model“ se pro ni stal terminus technicus. Rozdělení a rozvod profesionálně doprovázející odborníci – tedy advokáti, pracovníci poraden a sociálních služeb, ale také soudci rodinného práva – nejprve z bezprostředně sousedících krajů a soudních obvodů - byli první, kteří v polovině 90. let žádali o informace o Cochenské praxi.

Mezitím se z celého Německa jak soukromými iniciativami příslušných odborných profesí, jakož i od dotčených rodičů, prarodičů atd., ale i z oficiálních institucí rozvinula po Cochemské praxi taková poptávka vzdělávacích a dále vzdělávacích seminářů, kterou už ani není možné uspokojit. Příkladná je v tomto směru spolková země Bádensko-Virtembersko, která v červenci a srpnu 2005 realizovala ve všech svých čtyřech krajích, pro všechny odborné profese zabývající se záležitostmi dětí a rodičovskými konflikty, seminář dalšího vzdělávání o Cochemské praxi. Přitom se spojila tamní příslušná ministerstva (ministerstvo spravedlnosti a rodiny) a nabídla právním a psychosociálním odborným profesím ve stejném počtu místa na tomto semináři, avšak poptávka po účasti byla mnohem vyšší, než bylo možné uspokojit.

V prosinci 2006 a v lednu 2007 tak obě zmíněná ministerstva uspořádala sesíťované nástavbové konference ve všech svých čtyřech krajích pro ty účastníky, kteří již absolvovali předešlé semináře. Toto koncepční vzdělávání a další vzdělávání, pro které byl vytvořen speciální dvoudenní program, převzala také spolková země Porýní-Falc a připojila se i spolková země Hesensko, byť jen jedním jednodenním seminářem.

I v ostatních německých spolkových zemích se nyní pořádají podobné semináře, i když ještě ne plošně. Kromě toho proběhly téměř ve všech německých spolkových zemích informační semináře k základům, technikám a výsledkům meziprofesionálního sesíťování ve věcech týkajících se dětí.

Média

V médiích nachází Cochemská konvence a její realizace – tzn. vzájemný kontakt a spolupráce sesíťovaných odborných profesí a institucí a jejich přístup k záležitostem dětí - stále větší a trvalý ohlas.

Z tištěných médií jde jak o nejvýznamnější německé politické magazíny jako „Spiegel“ a „Focus“, tak i velké nadregionální listy jako „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ nebo „Bild am Sonntag“, jakož i bezpočet regionálních listů. O Cochemskou praxi se zajímají četné německé veřejnoprávní televizní kanály, a také rozhlasové stanice se stále více dotazují na další doplňující informace.

Nárůst mediální pozornosti je zapříčiněn na jedné straně velkým počtem dotčených, kteří často hledají pomoc a obracejí se na média, přičemž zmiňují i Cochemskou praxi, na druhé straně také společenskou výbušnost této tematiky a v neposlední řadě také tím, že se osobně dotýká i řady samotných novinářů.

Politika

Podobná dynamika se projevuje také v politice. Na jedné straně reaguje na zprávy z médií, na druhé straně hrozí dotčení voliči při nezohlednění svých problémů neúčastí ve volbách nebo voličským odklonem, a nadto se zjevně zvyšuje počet lidí vykonávajících politické funkce, kteří se nacházejí v podobné životní situaci. Mnozí z nich dokonce vyslovují názor, že jsou zasaženi rodičovským konfliktem dokonce častěji než průměrné obyvatelstvo.

Frakce německých křesťanských demokratů (CDU) v Německém spolkovém sněmu, jakož i v zemských parlamentech ve spolkových zemích Severní Porýní-Vestfálsko a Sasko-Anhaltsko, frakce Zelených v Německém spolkovém sněmu a frakce Zelených a sociálních demokratů (SPD) Zemského parlamentu v Porýní-Falci již realizovaly slyšení odborných profesí ke Cochemské praxi. Začátkem roku 2005 se připojila i německá spolková vláda a přijala základní principy Cochemské praxe do návrhu FGG, zabývajících se záležitostmi dětí.

V rámci těchto slyšení vyšlo najevo také nedostatečné vzdělání a další vzdělávání soudců rodinného práva. To vedlo mimo jiné ke spontánním vzdělávacím a dále vzdělávacím seminářům v dalších německých spolkových zemích (Sasko, Sasko-Anhaltsko, Dolní Sasko, Durynsko, Severní Porýní-Vestfálsko, Šlesvicko-Holštýnsko, Berlín/Braniborsko, Bavorsko, Meklenbursko-Přední Pomořansko) a na základě iniciativy Svobodného státu Sasko také na Německé soudcovské akademii.

S výjimkou projektu vytvořeného v Bádensku-Virtembersku, převzatého zemí Porýní-Falc a částečně také Hesenskem však neexistuje žádný základní koncept s cílem rozsáhlé realizace této praxe.

Vzdělávání a další vzdělávání dotčených profesí

Zde popsaná praxe předpokládá u všech dotčených profesí kromě dohody o stanovených cílech také zvládnutí techniky interdisciplinárních a sesíťovaných postupů práce. Tato technika je naučitelná, a to všude a každým. Její vadou je, že je v Německu neznámá a být v Německu neznámý není jednoduché. Její zprostředkování, jako vzdělávací disciplíny a jako součásti v Německu obvyklých disciplín, se ve formě konceptu nepředpokládá, a tato technika také nepatří do repertoáru německých vzdělávacích institucí.

Naléhavým úkolem politiky je zavedení disciplíny interdisciplinární spolupráce do společenskopoliticky relevantních vzdělávacích procesů. Možné počáteční investice se nejpozději střednědobě mnohonásobně vyplatí.

Vzdělávacím nedostatkem je zvláště zasaženo německé právní vzdělávání, jehož ukončení implikuje „způsobilost k soudcovskému úřadu“, ačkoli nejsou zprostředkovávány soudcovské kvality. Tento nedostatek se odráží zvláště výrazně v soudní činnosti v oboru rodinného práva, jehož protagonisté jsou vpuštěni bez nutné základní výbavy do možná nejcitlivějších oblastí života lidí.

Právníci se zpravidla naučí, nejpozději po důkazním řízení, staticky zafixovat skutkový stav a mezi tím – jak tomu říkají subsumarizovat – tzn. použít k tomu opět statický registr, který považují za nejvhodnější. Dynamické procesy – a o ně se jedná u rodinných vztahů a u života dítěte zvláště – vystihnout a uchopit – a pracovat s nimi nebo na sebe přenesenou rozhodovací pravomoc dokonce přenést (zpět) na rodiče, to je zcela cizí systému profesního jednání, kterému se naučili.

V momentě, kdy je k soudu doručeno úvodní písemné podání ve věci sporu o děti, je v něm nastíněná skutková podstata věcí již zase překonaná. V momentě ústního soudního řízení, a o to víc později, při vynášení rozsudku, se skutková podstata věcí opětovně změní. Tato dynamika rodinného života není kompatibilní se staticky konvenčními právními kritérii standardních soudních řízení a rozsudků. I zkušený soudce rodinného práva – odhlédneme-li od toho, že ne málo lidí považuje za zkušenost něco, co nikdy nezažili ani nepoznali – přiznávají, že dlouhou cestu ke své kompetenci z nemalé části urazili za cenu rodinně-psychologické „krvavé stopy“.

U soudů vyšších stupňů nemá tato zkušenost často místo. Místa soudců jsou obsazována podle kritérií úředního kariérního postupu, a tím i uchazeči z jiných odborných směrů, kteří si rodinně-právní znalosti musejí teprve osvojit, a to ani nemluvě o interdisciplinárních technikách nebo základních znalostech perspektivy dítěte v rodičovském a rodinném konfliktu a z něj vycházejících, dětmi vytvářených strategií přežití.

Nehledě k požadavkům na právní vzdělávání v Německu, které zde nebudeme dále probírat, však každopádně odpovídá základním potřebám společnosti svěřovat své rodinné konflikty jen takovým soudcům, jimž byly před a v průběhu jejich činnosti jako soudců rodinného práva v rámci uzavřeného celoněmeckého konceptu vzdělávání a dalšího vzdělávání zprostředkovány základy jednání s touto problematikou dotčenými lidmi a jejich konflikty.

Takovou povinnost vzdělávání a dalšího vzdělávání soudců (zvláště soudců rodinného práva) může společnost vyjádřit přes parlament (v Německu Německý spolkový sněm) a zakotvit ji například v Německém zákoně o soudcích – nebo ještě důsledněji – v Ústavním soudním zákoně. To však má smysl jen tehdy, když to bude korespondovat s odpovídajícím konceptem vzdělávání a dalšího vzdělávání.

I nadále bude nedostatečné odkazovat soudce na náhodné nabídky Soudcovské (justiční) akademie nebo podobných zařízení, které jsou obsahově bez souvislostí. Aby se předešlo nedorozuměním: při těchto nabídkách se často jedná o zajímavé „highlights“ a atraktivní „events“, které by měly samozřejmě existovat i nadále. Jsou však souborem libovolně sestavených krátkých programů a v poměru k celkovému počtu soudců v Německu jen s mikroskopickým počtem míst k účasti a exekutivně řízeným netransparentním výběrem účastníků, a proto nejsou vhodné k naplnění požadavků konceptu aktuálního a kontinuálního vzdělávání a dalšího vzdělávání všech soudců, a už vůbec nevhodné ke kompenzaci nedostatků právního vzdělávání.

Nezbytnou součástí takového vzdělávání a dalšího vzdělávání by měl být popis a zprostředkování interdisciplinární praxe, která platí pro všechny účastné profese. A stejnou měrou to platí pro zprostředkování mediativních technik. Nadto je třeba se snažit o to, aby mediace byla součástí výkonu soudní pravomoci.

Výsledek – konvenčně

V úvodu velmi komprimovaně představené konstelace autentických rodinných soudních sporů byly vybrány náhodně z řady četných soudních řízení. Profese zabývající se rodičovskými konflikty je označují za vysoce konfliktní a často probíhají podle následujících standardů:

Sven

V prvním příkladu – Sven – znalecký posudek soudem povolaného znalce dojde na základě soudnímu znalci se nabízejícího obrazu a jeho chybějící možnosti intervence, k závěru, že vzhledem k vyslovené vůli chlapce není v současné době možné navázání jeho kontaktu s otcem. Kontakt k otci bude vyloučen na delší dobu takzvané „klidové fáze“. Možná by takový znalecký posudek doporučil takzvaný pečovaný nebo též doprovázený kontakt, aniž by však mohl detailně popsat jeho prováděcí modalitu, jelikož jeho prosazení a zvláště pak výsledek, vzhledem k odmítavému postoji matky i dítěte, by byl sporný.

Alina a Kevin

Ve druhém příkladu – Alina a Kevin – by soudce rodinného práva vzhledem k tomu, že soudní řízení bylo teprve nedávno uzavřené a vzhledem ke zjištěné skutkové podstatě věci ze spisu vyplývající, neviděl důvod jednat. Nezávisle na tom, jakým způsobem soudce řízení vede – a v nemálo případech spíš nevede, jsou šance na úspěch otce téměř vyloučeny. Z důvodu dodatečně ještě více zatvrzelých front, které vyplynuly z předchozího soudního řízení, se řešení konfliktu posunulo do nedosažitelné vzdálenosti. Rodičovský konflikt byl vyostřen v neposlední řadě také vzájemně nepřátelskými písemnými podáními advokátů, v nichž prali „špinavé prádlo“, jakož i závěry diagnostického posudku soudního znalce, který rodiče považovali za zraňující.

Audrey

Ve třetím případě – Audrey – soudce rodinného práva ze své zkušenosti zamítne podání prarodičů. Ale nezávisle i od tohoto rozhodnutí podání prarodičů nenapravitelně rozvrátí vztah mezi nimi a otcem. V očekávaném případě budoucího trvalého pobytu Audrey v USA se tak odřízne její spojení k prostředí původu její matky, v případě, že by zůstala u prarodičů, bude nejpravděpodobnějším důsledkem přerušení jejího kontaktu s otcem.

Výsledek – interdisciplinárně

Tyto tři představené případy vedly, za použití mechanismů předtím popsané cíleně orientované interdisciplinární spolupráce, k následující úpravě:

Sven

V prvním případě – Sven – stejně rychle, jak byly předtím nařízené soudní termíny, zareagovala i soudní znalkyně a v průběhu následujícího týdne po posledním soudním jednání navštívila po předcházející dohodě termínu Svena a jeho matku. Na matčino odmítnutí návrhu soudní znalkyně pokračovat v dalším zkoumání u otce – tedy ve dřívějším dlouholetém prostředí dítěte, upozornila soudní znalkyně (při vědomí dohody s partnery konvence – v tomto případě se soudem, advokáty a odborem pro mládež) matku, že součástí její rodičovské odpovědnosti je také její účast s dítětem na této soudní znalkyní zamýšlené exploraci. Zároveň matku upozornila na to, že pokud by nebyla schopna nebo připravena k realizaci této své odpovědnosti, zpraví o tomto bez prodlení soud.

Matka by tak musela počítat s tím, že pak bude prosazeno setkání Svena s jeho otcem i bez její účasti, aby bylo umožněno zkoumání interakce vztahu dítě-otec. Tak tedy doprovázela matka a Sven soudní znalkyni do Kolína (nad Rýnem), kde navštívili otce v jejich bývalém společném bytě. Tam se Sven obvyklým způsobem pevně tiskl k matce a i nadále se bránil kontaktu s otcem. Nato požádala soudní znalkyně matku, aby na chvíli opustila byt, aby mohl být zjištěn realistický obraz interakce mezi chlapcem a otcem. Po opětovném odmítnutí a opakovaném upozornění soudní znalkyně na nutnost tohoto opatření svolila matka pod podmínkou, že okno do ulice zůstane otevřené, aby měl hoch možnost s ní kdykoli navázat kontakt. Všichni zúčastnění se na tomto postupu shodli a bezprostředně poté, co matka opustila místnost, skočil Sven na svého otce a objal jej. Poprosil o to smět vidět svůj bývalý pokojíček, ve kterém se stále ještě nacházely jeho četné hračky. Po předchozí domluvě se Svenem soudní znalkyně přizvala také matku a přiměla tak rodiče k vyhledání odborné pomoci poradny (další partner v Konvenci, účastníci se interdisciplinárního konceptu), nacházející se v blízkosti bydliště matky.

V následném rychle nařízeném soudním jednání byla na základě dosavadních výsledků řízení zaprotokolována společná dohoda rodičů a současně byl stanoven následný termín soudního jednání po uplynutí šesti měsíců. Hned ze soudního jednání se v doprovodu pracovnice Úřadu pro mládež rodiče odebrali do poradny, která v souladu s Cochemskou konvencí rychle dojednala s rodiči termíny setkání. Již po třech měsících požádali advokáti obou rodičů soud o dřívější termín soudního jednání, než byl původně stanovený, jelikož rodiče za podpory poradny vypracovali nosnou úpravu svého styku s dítětem, kterou již nějakou dobu s úspěchem praktikují. Při tomto dřívějším termínu soudního jednání vyšlo mimo jiné najevo, že se v poradně podařilo plně odstranit již prve soudní znalkyní diagnostikovaný strach matky (který byl původem jejích odmítavých postojů) z toho, že jí otec chce jejího Svena „sebrat“.

Matka referovala o pozitivním vlivu společně realizované úpravy styku na Svenovo chování a o podstatném zlepšení kvality svého vlastního života.

Alina a Kevin

Ve druhém příkladu – Alina a Kevin – bylo při ústním soudním jednání vyžadováno na rodičích, aby přijali profesionální podporu příslušné poradny. Přitom byli rodiče naprosto jasně upozorněni na to, že tuto součinnost dluží svým dětem z titulu své rodičovské odpovědnosti a v případě, že by této odpovědnosti nedbali, nemohl by na jedné straně otec dosáhnout svého cíle v soudním řízení - úpravy styku s dětmi, na druhé straně by matka dala k dispozici nejméně část výkonu své péče

o děti. Bezprostředně po skončení ústního soudního jednání, na němž byl stanoven termín příštího jednání po uplynutí šesti měsíců, navštívili oba rodiče poradnu v doprovodu pracovníka Úřadu pro mládež, jenž se účastnil právě proběhlého soudního jednání. Poradna dohodla v souladu s Cochemskou konvencí s každým z rodičů rychle termíny.

Těsně před uplynutím půlroční lhůty sdělili oba rodiče souhlasně ústně i prostřednictvím svých advokátů, že našli nosnou a prakticky již osvědčenou úpravu styku s dětmi, a tak již nepotřebují další soudní jednání. Později oba rodiče nezávisle na sobě sdělili, že se jejich komunikace sice omezuje výhradně na nejdůležitější zájmy dětí, ale tuto komunikaci považují za nezbytnou, aby mohli čelit již nastalým nápadným změnám v chování Kevina.

Audrey

Ve třetím případě – Audrey – nařídil při prvním ústním jednání soud rodinného práva, v souladu s doporučením znaleckého posudku, termín následujícího soudního jednání za šest týdnů, a až do tohoto termínu bylo otci zakázáno vycestovat s dcerou mimo území státu.

Jak je v takových případech obvyklé, otci byl nápomocen generální konzulát USA ve Frankfurtu nad Mohanem, který také zprostředkoval jeho zastupování advokátem. Za jejich podpory otec předisponoval své dosavadní osobní i profesní plány a soudní znalkyně specializovaná na zde relevantní tematiku vypracovala psychologický znalecký posudek během dvou týdnů, který objasnila během následujícího soudního jednání, na němž byla za souhlasu všech účastníků řízení přítomna také zástupkyně generálního konzulátu USA.

Při svém výkladu soudní znalkyně také sdělila, že prarodičům i otci navrhla mediaci, kterou ještě jednou důrazně ozřejmila. Na výslovné doporučení všech účastníků řízení svolili prarodiče, kteří viděli marnost a kontraproduktivitu cíle, jehož chtěli soudem dosáhnout, i otec, který se dožadoval co nejrychlejšího ukončení tohoto soudního sporu v této instanci, jakož i rychlého zrušení zákazu opuštění území Německa pro Audrey, se zprostředkováním mediací, která byla realizována profesionálními mediátory hned o navazujícím víkendu, kdy byla také úspěšně ukončena.

Vzhledem k budoucímu životu Audrey v Kalifornii bylo cílem mediátorů udržení jejího kontaktu s prarodiči, jako k důležitým blízkým osobám, a nadto jako pojítku k původní rodině své matky - a v neposlední řadě také ke dvojjazyčnému kontextu, v němž Audrey dosud vyrůstala. K tomu měli být prarodiče a otec, i přes existující spor, schopni situaci vyřešit. Otec i prarodiče se nakonec dokonce závazně dohodli,

že prarodiče budou čtyřikrát ročně navštěvovat Audrey v Kalifornii. V současnosti probíhá styk s Audrey tak, že kromě dohodnutých návštěv prarodičů v Kalifornii berou prarodiče dvakrát ročně Audrey na několikátýdenní pobyt do Německa a z něj ji zase doprovázejí zpět domů do Kalifornie.

*

Kromě popsaných kritérií efektivní interdisciplinární spolupráce – to znamená vytyčení společného cíle a sesítování profesí a institucí zabývajících se záležitostmi dětí, je dalším charakteristickým znakem Cochemské praxe bezodkladná intervence v konfliktu zúčastněných dospělých. Včasná intervence je často jedinou ochranou dětí nacházejících se ve sporu dospělých, a je také vhodná k zamezení eskalace konfliktu a s ním spojenému odcizení mezi dětmi a jedním z rodičů nebo ostatními důležitými blízkými osobami, např. prarodiči.

Ze zkušenosti lze říci, že téměř ve všech soudních rodinných sporech o styk s dětmi jsou tyto postupy uskutečňovány dotčenými rodiči, prarodiči a ostatními důležitými blízkými osobami již v momentě hrozící ztráty kontaktu s dětmi, a ne až roky poté. Pokud hlavně ve zvlášť vypjatých konfliktech nenastane bezodkladná a koordinovaná intervence, získají takové konflikty často neřešitelnou podobu teprve díky způsobům vedení nebo také nevedení soudního jednání i součinností dalších účastných profesí a institucí. Pokud se takové spory táhnou několik let a více soudními instancemi, je na konci v závěru konstatována neřešitelnost sporu, jako by byla dána vyšší mocí.

Na uvedených příkladech je opět zřejmá nutnost plošné institucionalizace sesítování cíleně orientovaných institucí, zabývajících se záležitostmi dětí. V případech „Sven“ a také „Alina a Kevin“ byly intervence účastných profesí ještě úspěšné, a to i přes již nastalé odcizení. Tohoto výsledku mohlo být dosaženo mnohem snadněji a dětem se dalo pomoci v důležitých letech jejich vývoje, kdyby se intervence realizovala již v době odloučení rodičů.

V případě Svena vycházel otec při znalosti tehdejší právní úpravy z toho, že ani Sven, ani on jako s matkou nesezdaný otec dítěte nemůže prosadit právo na styk, jehož se pak dožadoval až tehdy - ale to pak ihned, jakmile mu to výslovně umožnil zákon spojený s německou reformou práv dítěte v roce 1998. V případě Aliny a Kevina neexistovala v místě jejich předchozího trvalého bydliště síť profesí s odpovídajícím cílem a pracovními metodami, a proto se ani nerealizovala nutná včasná intervence.

Na všech třech příkladech je opět zřetelně patrné, že časná (v případě Aliny a Kevina obnovená) a koncentrovaná (a mezi partnery vzájemně odsouhlasená) intervence je nepostradatelná při řešení konfliktu, a tím i pro dotčené děti.

50 OTÁZEK A 50 ODPOVĚDÍ

V okrsku soudu rodinného práva v Cochemu se vyvinula, a v praxi se také realizuje příslušnými profesemi zabývajícími se záležitostmi dětí a zvláště rodičovským konfliktem, interdisciplinární spolupráce, založená na myšlence nenechat se instrumentalizovat konfliktem rodičů. Cílem je, aby se středem zájmu staly děti a jejich vnímání skutečnosti.

Z toho vyplývá, že se s cílem odbřemenění dětí přenáší na rodiče vyšší požadavky a nároky, aby tak rodiče mohli opět dostát své odpovědnosti. Tento koncept úspěšné interdisciplinární spolupráce se stal známým jako „Cochemská praxe“ nebo „Cochemský model“.

Co znamená „Cochemská praxe“, resp. „Cochemský model“?

Tento pojem označuje interdisciplinární spolupráci profesí, zabývajících se záležitostmi dětí. K jeho základu patří mezi jiným, že vzájemně koordinované profese vnímají konflikt rodičů, nebo jiných účastných dospělých, perspektivou dítěte. Cílem je přivést rozhádané rodiče, alespoň v nejminimálnějším zájmu svých dětí, k jejich rodičovské autonomii, a tím ke (znovu)nabytí společné odpovědnosti. Způsob práce a úředního jednání se na základě trvalého dalšího vzdělávání profesí a rozvoje vypracovaných premis vyznačuje časnou a tím i preventivní intervencí v konfliktech: pokud není nalezeno počáteční mimosoudní a rovněž rychle nařízené řešení, sepíší advokáti každého z rodičů krátce pozice svých mandantů a doručí je soudu rodinného práva, který během následujících dvou až tří týdnů určí termín prvního ústního soudního jednání, na něž pozve rodiče, advokáty a odbor péče o dítě. Písemná podání protistrany ani písemné zprávy odboru péče o dítě nejsou potřeba, neboť pracovník odboru péče o dítě krátce před tímto jednáním kontaktuje rodiče i děti, a je tak bezprostředně informován o aktuální situaci. Při tomto soudním jednání mají všichni zúčastnění možnost podrobně přednést a objasnit své pozice, zájmy a potřeby. Pokud rodiče nedojdou ani k minimální dohodě, jsou bezprostředně po jednání, na němž je stanoven termín dalšího soudního jednání, odesláni do poradny, která rovněž bezodkladně začne pracovat na poradenském konceptu. V závislosti na konkrétní sporné situaci připadá v úvahu místo poradny angažování rovněž rychle a cíleně jednajícího soudního znalce. Tento postup, praktikovaný účastnými profesemi, výrazně deeskaluje vzniklý konflikt.

Následující seznam otázek reflektuje v Německu dosud používané instrumentarium společenského zacházení s dětmi postiženými odloučením a rozvodem v konfliktu

se nacházejících rodičů i dalších důležitých blízkých osob. Přitom je obzvlášť nápadné, že neexistuje ani interdisciplinární chápání profesí, zabývajících se tímto konfliktem, ani žádná koncepční forma propojení těchto profesí, neřku-li dohoda na cíli vedoucímu k prosazení zájmů dotčených dětí, ve formě podkladu pro jednání.

Odpovědi (I) se vztahují k dosud obvyklé soudní praxi, odpovědi (II) ke Cochemské interdisciplinární praxi. Nevyporádávají se zde už všechny otázky, jelikož jejich zodpovězení v prvním oddílu částečně zohledňuje aspekty Cochemské praxe.

Otázky

1. Co je „rodičovská péče“ a co „rodičovská odpovědnost“?
2. Co znamená „syndrom zavržení rodiče“?
3. Co znamená „symptom oddělení rodiče“?
4. Jaký je klasický postup profesí účastnících se rodičovského konfliktu u tohoto symptomu?
5. Jaké důsledky má soudní rozhodnutí na děti?
6. Jaká standardizovaná kritéria určují klasický postup zvláště u vysoce sporných rodičovských konfliktů?
7. Mají ve sporu se nacházející rodiče na zřeteli vnímání skutečnosti svými dětmi?
8. Jaké důsledky má tento způsob postupu pro rodiče?
9. Proč musejí děti při vysoce sporném rodičovském konfliktu vždy ztratit důležitou část svého sociálního okolí?
10. V čem je rozdíl mezi „dobrem dítěte“ a „perspektivou dítěte“?
11. Jaký okruh osob nejdříve vnímá zátěž a problémy dětí dotčených rodičovským konfliktem?
12. Jaké nabídky pomoci mají k dispozici děti a jejich rodiče?
13. Co je poradenství?
14. Co je mediace?
15. Kdy se využívá advokátní pomoci?
16. Kdy se zapojuje soud rodinného práva?
17. Jakou roli hraje odbor péče o dítě?

18. Jakou roli hrají soudem povolání znalci v rodičovském konfliktu projednávaném na soudu rodinného práva?
19. Co je „diagnostický znalecký posudek“?
20. Co je „znalecký posudek orientovaný na řešení“?
21. Co se rozumí pod pojmem „záležitosti dětí“?
22. Kdy zákon předpokládá přenesení výhradní rodičovské péče na jednoho z rodičů?
23. Co znamená „ohrožení dobra dítěte“?
24. Co znamená „bojkotování styku“?
25. Co je „bránění ve styku“?
26. Jak rozumět „zneužívání zneužití“?
27. Co znamená „doprovázený kontakt“?
28. Potřebují děti oba rodiče?
29. Co znamená „oddělení roviny páru od roviny rodičů“?
30. Co je „právo na styk“?
31. Co je „právo na návštěvu“?
32. Kdo je „advokát dítěte“?
33. Kdo je „pečovatel o styk“?
34. Jaké následky plynou pro děti ztrátou styku resp. plným přerušením kontaktu s jedním z rodičů, v důsledku rodičovského konfliktu?
35. Je možné se naučit žít s odloučením?
36. Co je „pečovatelská rodina“?
37. Co je „patchwork-family“ („sláтанá rodina“)?
38. Rozlišuje zákon děti sezdanych a nesezdanych rodičů?
39. Co je „změna příjmení dětí“?
40. Je přípustné spojovat nároky na výživné u rodiče, u něhož dítě nebydlí, s právem na styk?
41. Jaký soud rodinného práva je příslušný ve sporu o děti?
42. Má rodič, který byl po rozchodu zbaven práva svěření do výchovy a byl

vyloučen ze styku se společnými dětmi, právo na informace od druhého rodiče stran vývoje dětí?

43. Existuje studium na soudce rodinného práva?
44. Jakou roli hrají v rodičovském konfliktu cizí státní příslušnosti, pobyt jednoho rodiče v zahraničí se společnými dětmi, resp. bez nich, jakož mezinárodní i multikulturní rodinné systémy v Německu?
45. Jaké důsledky má přerušení vztahů konfliktem dotčených dětí pro další blízké osoby (prarodiče, pěstouny, nevlastní rodiče, druha/družku jednotlivého biologického rodiče atd.)?
46. Jaký vliv má obvyklý postup při projednávání rodičovského konfliktu na pracovní bázi
 - advokátů
 - odborů péče o dítě
 - poraden
 - soudních znalců
 - soudů rodinného práva?
47. Jaké struktury jsou odpovědné za setrvávání na dosud obvyklém způsobu řízení?
48. Jaké změny jsou nutné?
49. Jaké instituce jsou příslušné k provedení změn?
50. Existují šance na změnu paradigmat?

Odpovědi

- I. *V běžné praxi.*
- II. *V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.*

1. Co je „rodičovská péče“ a co „rodičovská odpovědnost“?

- I. *V běžné praxi.*

Rodičovská péče (do roku 1980 „rodičovská moc“) – zvláště jako objekt sporu odděleně žijících rodičů - je v Německu převážně chápána jako vlastnické právo na děti („Když odejdeš, tak už děti neuvidíš!“; „Děti nikdy nedostaneš!“ „Děti uvidíš jen od pátku od 16.00 do neděle 18.00“ atd.).

Toto chápání rodičovské péče je třeba odlišovat od rodičovské odpovědnosti. V pozadí střetu o rodičovskou péči je často spor o trvalé bydliště (pobyt) dětí, který často vede k částečnému nebo úplnému vymazání jednoho rodiče ze života dětí. Dnes do klauzule se vyvinutá obvyklá formulace „přenesení rodičovské péče na jednoho z rodičů“, resp. „výhradní rodičovská péče“ upravuje výhradně zbavení práva na péči druhého rodiče. Z pohledu dítěte (perspektivy dítěte) to prakticky znamená ztrátu jednoho, který je povinen pečovat. Naproti tomu není rodičovská odpovědnost, vznikající a vyplývající z rodičovství samotného, disponibilní, a to ani pro soudy, ani pro Ústavu, ani pro rodiče, a to nezávisle na tom, zda nebo jak tuto odpovědnost vnímají. Tím vysvětlují mnozí rodiče postižení zbavením práva na péči o dítě, že se i nadále cítí být odpovědni, přestože zbavení práva na péči má zpravidla fatální signální účinek na rodičovskou odpovědnost. Spor o rodičovskou péči je tak vlastně zástupným – zdánlivým - sporem. Trvalé bydliště – místo pobytu dětí - může být upraveno i bez zbavení péče jednoho z rodičů. Jestliže je zastupování dítěte v jednotlivém případě mezi rodiči sporné, nabízí se celá řada jiných cest, než je zbavení práva na péči jednoho z rodičů. Rodičovská péče obsahuje právo na osobní péči a péči o majetek, které je možné opět rozdělovat do četných dalších oblastí (např. právo určení bydliště, právo zastupování dítěte atd.).

- II. *V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.*

Konstrukci rodičovské péče Cochemská praxe nepotřebuje, rodičovskou odpovědnost mají jen rodiče, a ta není disponibilní pro nikoho jiného.

2. Co znamená „syndrom zavržení rodiče“?

I. V běžné praxi.

„Syndrom zavržení rodiče“ popisuje jevy, které se mohou projevit ve vývoji dítěte v důsledku záměrného odcizení mezi dítětem a jedním z rodičů. Zavržení rodiče je nejčastěji pozorovatelné, když se rodiče rozešli ve sporu, tento spor nepřekonali, a rodič, u něhož děti následně trvale bydlí, kontakt dětí ke druhému rodiči omezuje nebo jej zcela znemožňuje. Následky takového jednání jsou pro takové děti navíc závislé ještě od toho, jakým způsobem je druhý rodič dětem prvním rodičem popisován – zvláště, pokud je převážně nebo výhradně popisován negativně, je demonizován nebo ztvárňován jako nějaká příšera. Výzkumy v USA prokázaly, že takto vzniklé zavržení jednoho z rodičů, spojené s jeho negativním vykreslováním, vede k závažným změnám chování až po kriminální život takto dotčených dětí. V USA se tento jev odborně označuje jako Parental Alienation Syndrome (PAS) – syndrom zavržení rodiče.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Ve spolupůsobení profesí zabývajících se konfliktem rodičů (advokáti, odbor péče o dítě, soudy, poradny, soudní znalci) se od rodičů, kteří již nejsou schopni se ani kvůli minimálním zájmům svých dětí dohodnout nebo spolu vůbec komunikovat, požaduje, aby přijali pomoc odborné poradny, která je také zapojená do Cochemského systému. Tato povinnost vyplývá z jejich rodičovské odpovědnosti. Přijetí této pomoci dluží svým dětem.

Protože i po rozchodu či rozvodu rodičů zůstává v Cochemském systému rodičovská péče výrazem společné odpovědnosti obou rodičů, je jen na rodičích samotných, aby odstranili pochyby o schopnosti své rodičovské péče. V opačném případě musejí z této své neschopnosti nést ve sporném řízení následující důsledky – konkrétně: chce-li například jeden z rodičů dosáhnout kontinuálního styku s dětmi, musí akceptovat nabídky pomoci poradny, jinak tohoto svého cíle nedosáhne. Chce-li jeden z rodičů omezit styk dětí s druhým rodičem nebo mu zcela zabránit, musí také akceptovat nabídku pomoci poradny, jinak riskuje ztrátu důležitých oblastí své vlastní péče o dítě, například místo obvyklého pobytu dětí, spoluúčast na úpravě styku s dětmi a další. Dosavadní zkušenosti ukázaly, že rodiče i ve vysoce sporných konfliktech - i když často se zprvu vzpírajíce - nakonec těmto požadavkům vyhoví, neboť předestřená alternativa je pro ně akceptovatelná ještě méně. Dále dosavadní zkušenosti ukázaly, že v průběhu spolupráce rodičů s poradnou se v kontextu soudního řízení vyvinula z původních odmítavých postojů

dobrovolná spolupráce rodičů, kteří z ní po určité době opět nabyli svou autonomii jednání a mohli tak nejméně v minimální míře dojít sami ke konsenzuální úpravě. V současnosti probíhá výzkumný projekt, zabývající se procesy odehrávajícími se u rodičů v posunu od jejich původního odmítání nabídek pomoci (poradny) až ke zpětnému nabytí jejich autonomie. Fücksle-Voigt se domnívá, že se zde potvrzuje takzvaná disonanční teorie Leona Festingera. Tímto způsobem řízení se účinně čelí zavržení jednoho z rodičů a z toho plynoucím negativním důsledkům pro všechny dotčené, zvláště pro děti.

3. Co znamená „symptom oddělení rodiče“?

I. V běžné praxi.

Když se rodiče rozejdou, je v mnoha případech pozorovatelné, že ve střetech s rozchodem spojených nebo mu předcházejících ztrácejí ze zřetele své děti. Zatímco předtím pravidelně orientovali svůj život podle potřeb dětí, zabývají se rodiče během konfliktu kolem rozchodu už téměř výhradně jen sami sebou. Svě děti v takovém případě obvykle vnímají jako součást konfliktu a často je odpovídajícím způsobem také instrumentalizují. Za této situace musejí děti nést dvojí zatížení: na jedné straně hrozící ztrátu jednoho z rodičů, na druhé straně chybějící podporu v této pro ně katastrofálně prožívané situaci. Často se k tomu přidává ještě třetí zátěž: rodiče nutí děti do konfliktu loajality, který děti nechtějí – mají totiž zaujmout pozici proti jednomu také vnitřně milovanému rodiči.

Tento „symptom oddělení rodiče“ je ve skutečnosti jen výrazem bezmocnosti rodičů: Nezřídkakdy se rozchodem zhroutí životní plán rodičů nebo alespoň jednoho z nich. Tato událost se jej dotýká v podstatě samotné existence, a to jak z psychologického, tak i z ekonomického hlediska. Za této „životní katastrofy“ se zabývají v první řadě sami sebou a díky tomu často nejsou prokazatelným způsobem schopni objektivně vnímat krátkodobé i dlouhodobé ochranné zájmy svých dětí a podle nich jednat, i když jsou stejně pravidelně subjektivně přesvědčeni o opaku.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Tento symptom je přiměřeně zohledňován v součinnosti profesí zabývajících se rodičovským konfliktem, jak je uvedeno v odpovědi na druhou otázku. V rámci pomocných nabídek jednotlivých profesí, jejichž využití se společně se součinností po rodičích vyžaduje, je směřována pozornost rodičů opět na skutečné problémy

dětí. Profese účastníků se tohoto procesu – ponejvíce ze psychosociální oblasti – mají zkušenosti, že téměř všichni dotčení rodiče reagovali v důsledku jimi otevřených úhlů pohledu překvapeně, vystrašeně a tu a tam i zděšeně na své předchozí způsoby chování, které do této doby považovali za úplně „normální“. Lze vycházet z toho, že tento nový způsob nazírání na problémy, který profese rodičům takto zprostředkují, přispívá k tomu, že se z původního odmítání vyvine dobrovolná spolupráce s profesionálními nabídkami pomoci. Tento fenomén byl vysvětlen již ve druhé otázce.

4. Jaký je klasický postup profesí účastnících se rodičovského konfliktu u tohoto symptomu?

I. V běžné praxi.

Profese pravidelně se zabývající rodičovským konfliktem (advokáti, odbor péče o dítě, soudy, poradny, soudní znalci) berou na vědomí převážně jen pozice rodičů, méně již v pozadí se nacházející zájmy nebo dokonce potřeby. Z tohoto učiněné úpravy se orientují podle pozic rodičů, přičemž pozice jednoho z rodičů jsou považovány za správné a pozice druhého za špatné. Často se tak děje za využití posudků soudních znalců, kteří mají soudu odpovědět na otázku, který z rodičů je ten lepší. Tato otázka je z pohledu dětí naprosto nepochopitelná, neboť děti si tuto otázku nepokládají, ale přejí si, aby jejich vztah k rodičům zůstal zachován a mohly jej prakticky žít.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Rozdíl mezi Cochemskou praxí a klasickým soudním řízením je podrobně popsán v úvodní otázce „Co je Cochemská praxe“ a v odpovědích na předcházející otázky č. 2 a č. 3.

5. Jaké důsledky má soudní rozhodnutí na děti?

I. V běžné praxi.

V případě sporného soudního rozhodnutí zůstává na jedné straně „vítěz“ a na druhé „poražený“. V každém takovém případě ztrácejí děti velmi mnoho a jsou vždy na straně poražených. Nadto vedou porážky v rodičovském konfliktu pravidelně k opakování, a to jak v rámci soudní řízení, tak i mimo něj.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Jelikož podle maximy Cochemské praxe naleznou rodiče opět nejdůležitější rodičovskou schopnost společně jednat, stává se soudní rozhodování nadbytečné. V takovém případě nikdo neopouští arénu rodinného soudu ani jako vítěz, ani jako poražený. Největší zisk z toho mají děti jako nejméně chránění účastníci tohoto konfliktu, který byl v jejich zájmu zneškodněn.

6. Jaká standardizovaná kritéria určují klasický postup zvláště u vysoce sporných rodičovských konfliktů?

I. V běžné praxi.

Vysoce konfliktní střet rodičů, kteří se snaží prosadit své pozice a za tímto účelem instrumentalizovat instituce a profese, které jsou k dispozici, probíhá často takto:

Angažování advokátní kanceláře, povolání rodinného soudu, u soudu zapojení odboru péče o dítě, znalecké posudky soudem povolaných znalců a následně sporné soudní rozhodnutí. Znalecké posudky docházejí často k závěru, že je třeba situaci zklidnit a za prostředek je označeno nejprve dočasné vyřazení jednoho z rodičů ze života dětí. Aplikace tohoto doporučení vede zpravidla k definitivnímu vyřazení jednoho z rodičů ze života dítěte. Rodič, který je takovým rozhodnutím rodinného soudu postižen, hledá pomoc u další soudní instance, která za použití zcela stejných postupů dospěje ke zcela stejnému závěru. V rámci tohoto soudního řízení spolupůsobí nejméně osm profesí: v první instanci kromě soudce a dvou advokátů dále pracovník odboru péče o dítě a soudní znalec, ve druhé instanci ještě další tři soudci. Často se počet účastných profesí blíží tuctu, když je ještě zapojen dohled nad procesem, poražený rodič angažuje jiného advokáta pro druhou instanci a je povolán další soudní znalec. I přes též finančně náročné nasazení velkého počtu odborných profesí se nedosáhne ničeho nového, než jen dalšího zabetonování konfliktních linií. Řízení tohoto druhu trvají často tři nebo čtyři roky a výjimkou nejsou ani soudní spory vlekloucí se šest nebo osm let.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Rozdíl mezi Cochemskou praxí a klasickým soudním řízením je podrobně popsán v úvodní otázce „Co je Cochemská praxe“ a v odpovědích na předcházející otázky č.2 a č.3.

7. Mají ve sporu se nacházející rodiče na zřeteli vnímání skutečností svými dětmi?

I. V běžné praxi.

Vědci zabývající se rodinnou psychologií opakovaně potvrzují, též na základě zdokumentovaných výzkumů dětí a mladistvých, dotčených rozvodem rodičů, že téměř ve všech vysoce sporných rodičovských konfliktech zůstává nezohledněno vnímání situace dotčenými dětmi. Téměř všichni rodiče se domnívají, že i za této situace nejlépe znají pocitové vnímání svých dětí; skutečnou tíseň a potřeby svých dětí ale nevnímají. Většina dětí vyvine vlastní strategii přežití tím, že dává najevo loajalitu vůči jednomu rodiči, aby neztratilo ještě i jeho. Ten rodič, v jehož prospěch se dítě v tomto konfliktu loajality svou loajalitou zapletlo, považuje toto osvědčení o loajalitě za řešení celého konfliktu. Rodiče, kteří mají později možnost, aby je jejich tehdy ještě děti informovaly o svých tehdejších pocitech, vnímání a utrpení, jsou pak zcela překvapeni až šokováni. Často si nejpozději v takovém okamžiku uvědomí, jak bezohledně – i když nechtěně – likvidoval jejich partnerský konflikt rodičovskou odpovědnost. Dokonce i v tomto momentě reagují někdy bezradně a pokoušejí se odpovědnost přenést na děti: „Proč jsi mi to tedy neřekl/a už tenkrát?“

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Viz odstavec otázky č. 3 („symptom oddělení rodiče“).

8. Jaké důsledky má tento způsob postupu pro rodiče?

I. V běžné praxi.

Tato otázka je pro mnoho rodičů nacházejících se ve sporu cizí. Domnívají se, že jim prospěje, když prosadí svou pozici, neboť jsou přesvědčeni, že jejich zájmy jsou totožné se zájmy dítěte. V této situaci již nejsou schopni ani vnímat skutečné názory svých dětí na situaci, ani jejich skutečné zájmy. Spor se rozhoduje v rovině zájmů rodičů s jediným cílem: výhra nebo prohra. Důsledky jsou – jak zdravotní, tak finanční – nepřehlédnutelná újma pro všechny zúčastněné, nejen pro oba rodiče, ale zvláště výrazně pro jejich děti. Mnoho rodičů je už tak omezeno sporem, že někdy již ani nejsou schopni fungovat ve svých dosavadních sociálních vztazích včetně zaměstnání. Často využívají terapií, které se však zabývají jen symptomy konfliktu a nikoli jeho příčinami. Často považují za nutné takovou terapii pro děti místo pro sebe, s cílem čelit změnám v jejich chování.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Často dramatické důsledky pro mnoho oblastí života rodičů, zmíněné v prvním odstavci, jsou Cochemskou praxí utlumené, resp. vyloučené. Cochemská praxe tak vykazuje ve vysoké míře preventivní účinnost jak ze zdravotního, tak i ekonomického hlediska.

9. Proč musejí děti při vysoce konfliktním rodičovském sporu vždy ztratit důležitou část svého sociálního okolí?

I. V běžné praxi.

Omezením, resp. přerušením vztahu k jednomu rodiči se dotčeným dítětem zpravidla ztrácí také okruh osob, který je k tomuto rodiči přiřazený, jako např. prarodiče, další příbuzní atd. Tato ztráta je často zdůvodňována tím, že tento okruh osob buď zaujal pozici ve prospěch toho rodiče, k němuž je přiřazen, nebo že pokračující kontakt k tomuto okruhu osob je ze strany druhého – dítě vychovávajícího rodiče – považován za překážku ve strategii potlačení druhého rodiče. Přitom právě tento okruh osob může představovat – a zvláště babička s dědečkem – v této rozvodové situaci, kterou děti vnímají jako katastrofální, poslední oporu a útočiště bezpečí a stability.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Bezkonfliktní přístup Cochemské praxe se současně snaží o zamezení vzniku těchto následků.

10. V čem je rozdíl mezi „dobrem dítěte“ a „perspektivou dítěte“?

I. V běžné praxi.

V souvislosti se zájmy dětí se ve všech oblastech společnosti, včetně zákonodárství a soudnictví, hovoří o „dobru dítěte“. Naplňování tohoto pojmu se děje zpravidla z perspektivy dospělých a podléhá tak četným dobovým a současně si konkurujícím interpretacím. Podle „dobra dětí“ by se měly orientovat úpravy týkající se dětí. Přitom na rozhodující faktor, kterým je perspektiva dítěte, nebyl v minulosti, a není ani v současnosti, brán zřetel. Perspektiva dítěte není totožná s dobrem dítěte, nýbrž popisuje vnímání situace samotným dítětem, a znalost tohoto vnímání dává

nutné informace k vyvození závěrů pro dobro dítěte. Zjišťování vnímání situace dětmi jako orientační klíč k dobru dítěte dosud nepatří k pracovním standardům profesí zabývajících se konflikty rodičů. Tuto skutečnost potvrzují mimo jiné také formulace soudních rozsudků jako: „...v souladu s obvyklou judikaturou senátu je pro dobro dítěte dostačující, když bude vidět otce každý měsíc o víkendu...“.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Pojem „dobro dítěte“ je velmi neurčitý a lacině vyplnitelný jakýmkoli obsahem – zvláště z perspektivy dospělých. Poznání perspektivy dítěte a orientace podle ní je proto jedním ze základů Cochemské praxe, která i ve sporu se nacházejícím rodičům zprostředkovává vnímání situace jejich dětmi.

11. Jaký okruh osob nejdříve vnímá zátěž a problémy dětí dotčených rodičovským konfliktem?

I. V běžné praxi.

Jelikož rodiče zatížení svým vysoce konfliktním partnerským sporem nejsou k dispozici dětem při řešení jejich problémů, vzniklých z toho konfliktu, projevují se z tohoto vznikající zátěže dětí v nejrůznějších formách a projevech. Často je to v závislosti na věku a vývoji dětí pozorováno v mateřských školkách, ve škole, mezi kamarády. Přitom zpravidla hrají roli změny chování, projevující se usebraností, agresivitou, výpadkem výkonnosti (nebo naopak velkým nárůstem výkonnosti jako kompenzační pole) a mnoha dalšími projevy. Z dosavadních poznatků plyne, že děti se jen v minimu případů svěří jim důvěrným osobám, jako učitelce v mateřské školce, učiteli nebo kamarádům, a ani v takových případech nenásleduje vždy přiměřená odezva. Zde je třeba zajistit, aby v mateřské školce, škole a podobných zařízeních byla odborně vzdělaná důvěrná osoba, která je schopna na jedné straně takovou situaci u dítěte rozpoznat co možná nejdříve a na druhé straně schopna zprostředkovat potřebné nabídky pomoci. Zemský výbor pomoci mládeži (orgán na různých úrovních komunální správy, v nichž se účastní zástupci všech institucí a organizací majících něco společného s mládeží, má jen poradní a doporučující funkci – pozn. překl.) v Porýní-Falci vypracoval pro odborné profese, instituce a zařízení příručku „Pomoc orientovaná na děti při rozchodu a rozvodu ve spolupráci se soudy rodinného práva, odbory péče o dítě, mateřskými školkami a školami“, která je k dostání na tamním Zemském úřadu pro mládež.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Zde je možné odkázat na výše zmiňovanou příručku Zemského výboru pomoci mládeži v Porýní-Falci „Pomoc orientovaná na děti při rozchodu a rozvodu ve spolupráci se soudy rodinného práva, odbory péče o dítě, mateřskými školkami a školami“, která je orientovaná podle interdisciplinární Cochemské praxe.

12. Jaké nabídky pomoci mají k dispozici děti a jejich rodiče?

I. V běžné praxi.

Státní odbory péče o dítě a mládež, většinou sídlící na obcích, nabízejí v první řadě poradenství dětem a rodičům, ale i dalším osobám účastnícím se konfliktu, jako jsou prarodiče, nevlastní rodiče, životní partneři atd. Nadto existuje u méně konfliktních situací možnost využít tzv. mediace (viz otázka č.14), nabízené různými profesemi. Kromě toho existuje možnost využít mimo tyto nabídky i advokátní pomoci.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Již uvedené instituce získávají díky konceptu Cochemské praxe – sesíťováním kompetencí s dalšími příslušnými profesemi a institucemi, jakož i uzavřenou dohodou o cílech řešení konfliktu, dosud nevídanou výkonnost. Aplikací interdisciplinární praxe podle Cochemského vzoru se stávají profese a instituce partnery dotčených dětí a rodičů a jsou schopny podle možností i úspěšné intervence. To jsou jak v rámci, tak i mimo soudní řízení rodinného soudu hlavně odbory péče o dítě, poradny, advokáti i samotné soudy rodinného práva. V dalším viz odpověď na otázku č.11.

13. Co je poradenství?

I. V běžné praxi.

Pokud se poradenství realizuje podle standardů státních, resp. komunálních odborů péče o dítě, je nabízeno buď odbory péče o dítě, nebo poradnami. Poradny, které mohou mít různé zřizovatele, se ujímají svých úkolů v rámci pomoci mládeži, kterou na ně delegovaly obce. Poradenství těchto institucí je bezplatné, využití jejich služeb probíhá dosud výhradně na dobrovolné bázi.

V současnosti projednáváný německý návrh Zákona na reformu soudního řízení ve věcech rodinných ze 14. 2. 2006, předpokládá možnost soudního nařízení takového poradenství.

Pokud je využito advokátního poradenství, odehrává se to mimo nabídky odboru péče o dítě a je zpoplatněné podle ceníku advokátních služeb. V případě soudního jednání v rodinných věcech mohou být v ojedinělých případech v závislosti od příjmových a majetkových poměrů částečně nebo plně převzaty advokátní i soudní náklady státem.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Poradenství je součástí interdisciplinární kooperace v Cochemské praxi, která rovněž zahrnuje možnosti mediace (viz otázka č. 14).

14. Co je mediace?

Pojem „mediace“ pochází z latiny a znamená „zprostředkování“. Mediace se v současnosti nabízí v mnoha konfliktních oblastech, zvláště v oblasti hospodářství i v oblastech rodinných a partnerských. Cílem mediace je zjistit skutečné zájmy a potřeby stran účastných konfliktu a v případě odpovídajících průniků vypracovat pro konfliktní strany řešení. Mediace je tak použitelná jen podmíněně, jelikož předpokládá minimální konsenzus konfliktních stran – a to účastnit se mediace. Mediaci nabízejí různé instituce a profese, např. advokáti, rodinní psychologové, sociální pedagogové, v rámci nabídek poradenství také odbory péče o dítě a poradny, ojediněle i soudy takzvanými soudcovskými mediátory.

15. Kdy se využívá advokátní pomoci?

Služby advokátů se využívají zpravidla k prosazení – často diametrálně protichůdných – zájmů jednotlivých rodičů s cílem přivodit porážku druhému rodiči, která má být často současně i zničující. Již při prvním rozhovoru mezi advokátem a klientem se nastavují rozhodující parametry. Pokud neexistuje cíleně orientovaná a zvláště na časnou intervenci zaměřená interdisciplinární praxe všech účastných profesí, a zvláště není-li vyjasněna role soudu, která nadto závisí od jeho náhodného obsazení jednotlivými osobami (na moři a před soudem jsi sám v Božích rukou), budou advokáti (muset) prát tzv. „špinavé prádlo“, aby neohrozili pozici svého mandanta.

16. Kdy se zapojuje soud rodinného práva?

Pomocí soudu rodinného práva se využívá zpravidla v rodičovském konfliktu tehdy, když je již dosaženo pokročilého stadia eskalace a rodiče nejsou schopni vlastní silou či za pomoci odboru péče o dítě a/nebo advokátů konflikt řešit. Díky tomu se při řízení soudu rodinného práva jedná jen o jednu etapu sporu.

17. Jakou roli hraje odbor péče o dítě?

Odbor péče o dítě má v zájmu „dobra dítěte“ provádět poradenství rodinám, spolupůsobit při rodinných soudních řízeních a nadto zaujmout ochrannou roli při ohrožení dobra dítěte. V obvyklé praxi rodinných soudů u sporů rodičů je odbor péče o dítě vnímán zpravidla jako pomocník či protivník ve sporu, a stejně pravidelně tak tímto svým vystupováním selhává jako instituce, která má konflikt řešit.

18. Jakou roli hrají soudem povolání znalci v rodičovském konfliktu projednávaném na soudu rodinného práva?

I. V běžné praxi.

Pokud nejsou rodiče v rodinně-soudním sporu schopni učinit společné rozhodnutí zvláště v otázkách budoucího bydliště dětí nebo modalit styku dětí s druhým rodičem nebo ostatními blízkými příbuznými osobami a ani soud není schopen bez dalších informací nalézt řešení, nařídí zpravidla vyhotovení znaleckého rodinně-psychologického posudku. Nezávisle na otázkách, které mají soudní znalci objasnit (např. „U koho z rodičů mají mít děti obvyklé bydliště?“, „Jaká má být konstrukce styku dětí s druhým z rodičů nebo i ostatními blízkými příbuznými osobami?“ atd.) mají jak mnozí soudci rodinného práva zcela rozdílné názory na metody práce a stanovení cílů při vyhotovování takových znaleckých posudků, tak je mají i samotní soudní znalci. To vše má za následek, že soudní procesy v rodinných věcech týkající se dětí, často se stejně nabitou konfliktní konstelací, vedou ke zcela různým výsledkům většinou s dramatickými důsledky pro dotčené děti.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Koncept sesíťování odborných profesí podle vzoru takzvané Cochemské praxe

předem stanovuje pro případ nutnosti zapojení soudních znalců jejich na řešení orientované (současně intervenující) pracovní postupy. Za zohlednění společného cíle, dohodnutého všemi profesemi – přivést z důvodu alespoň minimálního zájmu dětí rodiče opět k rozhovoru, snaží se soudní znalci v průběhu vypracovávání znaleckého posudku o zpracování možných řešení společně s rodiči, resp. předkládat soudu a dalším účastným odborným profesím takové návrhy řešení, jejichž realizace je s rodiči prodiskutována.

19. Co je „diagnostický znalecký posudek“?

Takzvaný „diagnostický znalecký posudek“ má pomoci při rozhodování soudu rodinného práva. V případě sporu o obvyklý pobyt dětí má nalézt toho „lepšího“ rodiče. Proto se zpravidla zabývá otázkou, která by nikdy nebyla položena neovlivněnou dětskou perspektivou, neboť pro děti, které dosud vyrůstaly s oběma rodiči a mimo ně nemají žádné jiné rodiče, není pochopitelná. Takové dotazování v podstatě odpovídá perspektivě dospělých o dobru dítěte. Často vedou zjištění z diagnostických posudků učiněná k osobnostem rodičů k dalším zraněním a k dalšímu zatvrzení obou front, a natrvalo tak zamezí řešení konfliktu. Platí to v omezené míře také pro případy, v nichž diagnostické posudky mají zaujmout stanovisko k modalitám styku s dětmi, jenž je mezi rodiči sporný.

20. Co je „znalecký posudek orientovaný na řešení“?

Pracovní postupy soudního znalce v soudním sporu rodinného práva mezi rodiči nebo dalšími blízkými osobami, orientované na řešení, sledují kromě úkolu dodat soudu informace k realizaci soudní úpravy, také cíl dosáhnout řešení rodičovského konfliktu, a to vypracovat buď samostatně s rodiči, nebo dát k tomu možnost soudu a ostatním účastným odborným profesím.

Přitom se má dosáhnout přivedení rodičů zpět k jejich rodičovské odpovědnosti, kterou odložili při tradičním soudním řízení a v tomto případě ji převedli na soudce, resp. soudkyni. Německým spolkovým ministerstvem spravedlnosti předložený a v současnosti diskutovaný návrh zákona o reformě soudních řízení v rodinně-právních věcech výslovně předpokládá pracovní postup soudem rodinného práva povolávaných psychologických soudních znalců, který má být orientovaný na řešení.

21. Co se rozumí pod pojmem „záležitosti dětí“?

I. V běžné praxi.

Na základě výše zmíněného návrhu zákona se „záležitostmi dětí“, které jsou přiděleny soudu rodinného práva, rozumí:

- rodičovská péče
- právo na styk
- vydávání dětí
- opatrovnictví
- pěstounství nebo jiné zastupování nezletilého nebo nenarozeného dítěte
- na osobní svobodě omezující umístění nezletilého
- úkoly podle soudního zákona o mládeži (upravujícího používání trestního práva pro mladistvé).

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Aktuální definice, jak byla právě vysvětlena, je obsažena v novém znění německého zákona o dobrovolném soudcovství (FGG). Předtím byl koncept Cochemské praxe podrobně diskutovaný na Německém spolkovém ministerstvu spravedlnosti i s některými politickými stranami zastoupenými v Německém spolkovém sněmu, a myšlenky konceptu Cochemského systému byly podle možností také zohledněny. A tak se tisková zpráva Německého spolkového ministerstva spravedlnosti z 15. února 2006 vícekrát zmiňuje o „elementech takzvaného Cochemského modelu“. Tyto elementy spočívají především v bezodkladném nařizování soudních termínů soudu rodinného práva ve věcech týkajících se dětí s poukazem na to, že těmto jednáním je třeba dávat termínovou prioritu, s doporučením zřídit interprofesionální systém, a také zajistit možnosti na řešení orientovaných pracovních postupů u soudních znalců.

22. Kdy zákon předpokládá přenesení výhradní rodičovské péče na jednoho z rodičů?

I. V běžné praxi.

Možnost zbavit jednoho z rodičů rodičovské péče a přenést ji výhradně na druhého z nich je upravena v ustanoveních § 1671 II, čl. 1 a čl. 2 BGB.

Podle čl. 1 tohoto ustanovení se rodičovská péče přenáší jen na jednoho z rodičů, když tento rodič o to požádá a druhý rodič s tím souhlasí. Podle čl. 2 tohoto ustanovení se přenáší rodičovská péče jen na jednoho rodiče tehdy, když lze předpokládat, že tato úprava bude nejlépe odpovídat dobru dítěte. Kromě toho určuje § 1666 BGB, že v případě ohrožení dobra dítěte může učinit soud rodinného práva odpovídající opatření, k nimž m.j. patří také zbavení rodičovské péče.

Konstrukce rodičovské péče mimo rodičovskou odpovědnost se jeví v rámci již diskutované úpravy § 1671 II, čl. 1 a čl. 2 BGB anachronní. V prvním případě má být nařízeno odnětí práva na péči právě v momentu, když mezi rodiči dojde ke shodě. Právního důsledku, zamýšleného touto úpravou, může být dosaženo také plnou mocí, udělenou jedním rodičem druhému rodiči.

Také další úpravu podle § 1671 II, čl. 2 BGB (výhradní péče, pokud to vyžaduje dobro dítěte) není nutné vynucovat dobrem dítěte. Pokud je v případě pokračující společné rodičovské péče ohroženo dobro dítěte, nabízí odpovídající možnosti řešení dále popsaná ustanovení § 1666 BGB. Kromě toho praxe ukázala, že mnozí ve sporu se nacházející rodiče chápou úpravu § 1671 II, čl. 2 BGB jako nabídku, jak druhého rodiče zbavit práva na péči o dítě, a cítí se tak povzbuzeni k takovému jednání.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

V souvislosti s rozlukou a rozvodem se v Cochemské praxi, z důvodů již popsaných, přenesení výhradní péče prakticky nerealizuje.

23. Co znamená „ohrožení dobra dítěte“?

I. V běžné praxi.

Soudní rozhodování chápe pod pojmem „ohrožení dobra dítěte“ v podstatě obavu z újmy dítěte, zdůvodněnou událostmi, které se odehrály v minulosti. K tomu se v § 1666 BGB uvádí: „Pokud je ohroženo tělesné, duševní nebo duchovní dobro dítěte, nebo jeho majetek, zneužívajícím výkonem rodičovské péče, zanedbáváním dítěte, prostřednictvím nezaviněného selhání rodičů nebo chováním třetího, musí soud rodinného práva, pokud rodiče nechtějí nebo nejsou schopni tomuto nebezpečí zabránit, učinit nutná opatření k zabránění tomuto nebezpečí.“ Možnosti takových opatření jsou zcela otevřené a mohou obsahovat kromě upomínání, příkazů, zákazů, úpravy pobytu také odnětí osobní, majetkové a nakonec i rodičovské péče. To může být v neposlední řadě i v případě, když

rodiče během svého konfliktu ztrácejí ze zřetele zájmy svých dětí a již nejsou ochotni nebo schopni realizovat nutná zohlednění. Pokud je v případě ohrožení dobra dítěte odňato právo rodičovské péče oběma rodičům, dochází často k tomu, že děti pak vyrůstají v pěstounské rodině. Často je přitom možné pozorovat, že ve vztahu biologických rodičů k pěstounům vznikají konfliktní konstelace, které nejsou nepodobné těm, jež jsou mezi rodiči nacházejícími se ve vzájemném sporu.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

I tento komplex se v Cochemské praxi pojednává interdisciplinárně, to znamená za rovnocenné účasti všech institucí a profesí, které přicházejí v úvahu. Přitom se ve všech profesích vytvořilo přesvědčení, že i instrumentalizace dětí v rodičovském konfliktu představuje ohrožení dobra dítěte. Pokud je k zamezení ohrožení dítěte nutná podpora pěstounské rodiny, upravuje Cochemská praxe, s ohledem na odbřemenění dětí spolupůsobení všech účastných dospělých (přitom zvláště vztah biologických rodičů – pěstouni, ale i jiné) podle metod používaných v rodičovském konfliktu, protože konstelace sporů jsou často podobné.

24. Co znamená „bojkotování styku“?

I. V běžné praxi.

Bojkotováním styku se rozumí maření styku dítěte s druhým rodičem, které provádí rodič, mající dítě v péči. Bojkotování styku se projevuje v nejrůznějších formách: ovlivňování dětí, uvádění zamezujících důvodů, např. různé rodinné oslavy, narozeniny, nemoci, dovolené, stěhování na vzdálené místo atd.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Řešení bojkotování styku v Cochemské praxi – viz odpověď na otázku č. 2 („syndrom zavržení rodiče“).

25. Co je „bránění ve styku“?

I. V běžné praxi.

Bráněním ve styku je označováno odmítání styku a dokonce kontaktu rodiče nemajícího děti v péči s jeho dětmi. Toto chování představuje také jednu z forem zneužívání dětí a často slouží jako nástroj ke trestání rodiče majícího děti v péči.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Odlišně od řízení, v nichž rodiče bojují o pozice u svých dětí a jsou tak při prosazování svých zájmů závislí na zapojených institucích a tím zase přístupnější k na ně kladeným požadavkům, je takové instrumentarium v případě bránění ve styku neúčinné, neboť ztráta pozice rodiče bránícího ve styku s dětmi u těchto dětí jej nijak neohrožuje. Zkušenost Cochemské praxe ukázala, že profesionální přístup všech zúčastněných, zde pak především soudu rodinného práva a advokátů, spočívající ve zprostředkování nesnází, které dětem tímto chováním dotčeného rodiče vznikly, vedou u rodiče bránícího ve styku s dětmi často k opuštění jeho dosavadního postoje.

26. Jak rozumět „zneužívání zneužití“?

I. V běžné praxi.

Tímto pojmem se označují nepřístojná obvinění ze sexuálního obtěžování společných dětí, která mají za cíl natrvalo vymazat jednoho rodiče ze života dětí. Tato obvinění měla největší konjunkturu koncem 90. let, čímž v této době zažívala renesanci m.j. výpovědní psychologie.

Často tak byly soudy rodinného práva stavěny před rozhodnutí, zda v případě jimi neuznaného obvinění ze zneužívání odebrat dětem jejich otce, resp. v případě jejich chybného posouzení obvinění ze zneužívání nechat děti stýkat se nadále s jejich otci. Aby zabránily tomuto dilematu, vyžadovaly soudy často znalecké posudky z oblasti výpovědní psychologie, které se snažily zjistit reálný obsah předmětných obvinění.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Pro úplnost je třeba poznamenat, že tento fenomén ustoupil ve srovnání s jeho vysokou konjunkturou koncem 90. let nyní opět do pozadí. Ale i tak nabízí Cochemská praxe možnosti buď v rámci na řešení orientovaného znaleckého posudku z oboru výpovědní psychologie, nebo prostřednictvím integrované poradenské sítě, vedoucí na jedné straně ke zjištění reálného obsahu takového obvinění a na druhé straně k práci s rodiči s cílem vyhovět zájmům dětí.

27. Co znamená „doprovázený kontakt“?

I. V běžné praxi.

Doprovázený kontakt bývá často zaměňován s doprovázeným stykem. Označuje doprovod kontaktu dětí s rodičem nemajícím je v péči, prostřednictvím třetí osoby v roli moderátora, s cílem pozdějšího styku, nebo jako „nárazník“ mezi rodiči neschopnými společné úpravy, nebo jako kontrolor, „tělesný strážce“ atd. Často postačí i jen samotná přítomnost bez jakékoli vlastní intervence. Doprovázený kontakt se používá také v rámci střetů popsaných v otázce č. 26.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Pro úplnost je třeba poznamenat, že se profese zastoupené v Cochemské praxi touto otázkou a ji objasňujícími vědeckými poznatky zabývaly a vyjádřily souhlasné stanovisko. Toto posouzení je tak podstatnou částí již vícekrát popsaného dohodnutého cíle profesí, propojených v Cochemské praxi.

28. Potřebují děti oba rodiče?

I. V běžné praxi.

Pokud dosud hráli oba rodiče v životě dětí důležitou a pozitivní roli, tak taková otázka nemá relevanci – alespoň ne z pohledu dětí. Taková otázka je formulovaná z perspektivy dospělých a často sleduje i přesný cíl. Reaguje na společenskou realitu, že mnohé děti vyrůstají jen s jedním z rodičů. Její vyjasnění je dosud nadměrně ideologicky zatížené se zřejmým cílem obhajoby nebo diskriminace určitých životních forem. Víme od dětí, které ztratily jednoho rodiče v důsledku nemoci, války nebo jiným neštěstím, že se tuto ztrátu snažily kompenzovat pozitivními a často i zidealizovanými vzpomínkami. Zvláště v Německu bylo možné po druhé světové válce pozorovat u velkého počtu dětí, které ztratily otce ve válce, že si své otce všudypřítomně představovaly, často heroizujícím způsobem, a otcové tak byli v jejich životech permanentně virtuálně přítomni - v případě potřeby jim to zprostředkovala jejich matka, často až do detailů v otázkách výchovy. U těchto dětí bylo dále pozorovatelné, že byly na své otce zpravidla hrdé a tento stav by bývaly byly v reálném životě i rády žily.

Ve studii Elizabeth Marquardt/ové, publikované v roce 2005 v USA, si většina dotázaných dětí, postižených rozvodem svých rodičů, přála, aby se jejich rodiče –

i přes jejich tehdejší ostré hádky – nikdy nerozešli. Z toho je naprosto zřejmé, že rozchod rodičů by se neměl dětem ještě navíc zatěžovat pro ně konečnou ztrátou jednoho z nich, ale pokud možno jej učinit snesitelným buď nadále střídavou péčí, nebo alespoň dětem umožnit žít vztah k rodiči, jenž je nemá v péči.

29. Co znamená „oddělení roviny páru od roviny rodičů“?

I. V běžné praxi.

„Vy se od sebe můžete odloučit, ale ne ode mě.“ Tento požadavek mnoha dětí, který se stal i názvem filmu vysílaného německou veřejnoprávní televizí ZDF, odpovídá na tuto otázku mnohem jednoznačněji než nejrůznější teoretická zjištění. Tento pojem také ukazuje, že jako pár vzájemně i velmi rozhádaní rodiče nejsou zproštěni své společné odpovědnosti ke svým dětem.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Úspěšné objasnění tohoto rozdílu ve vzájemném sporu se nacházejícím rodičům je součástí pracovního postupu Cochemské praxe.

30. Co je „právo na styk“?

I. V běžné praxi.

Tento pojem označuje právo na kontakt s jinými lidmi, a v německém rodinném právu je silně nahlíženo z pohledu dospělých. S výjimkou práva dětí na styk s jejich rodiči, jsou tato práva přiřazena výhradně dospělým. Platí to pro prarodiče, nevlastní rodiče, životní partnery každého z rodičů, pěstouny atd. V žádném z těchto případů se nepředpokládá samostatné právo dětí, přestože to má pro vývoj dětí často mnohem větší význam než pro potřeby oprávněných dospělých.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Profese zastoupené v Cochemské praxi se shodly na tom, že právo na styk budou chápat v první řadě z pohledu dětí jako právo dětí, a to i přesto, že zákon toto právo formuluje (s výjimkou týkající se biologických rodičů) dosud pouze jako právo dospělých.

31. Co je „právo na návštěvu“?

I. V běžné praxi.

Tento pojem se často používá pro styk dětí s rodičem, který je nemá v trvalé péči. Dokládá ještě stále velmi rozšířené chápání, resp. nepochopení rodičovské péče jako určitého druhu vlastnického práva (viz otázka č. 1) na děti, z něhož se vyvinul pojem „právo na návštěvu“ jako jakási forma výpůjčky. Rodiče své nezletilé děti přeci „nenavštěvují“, nýbrž se o ně starají.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

Tento pojem Cochemská praxe vůbec nezná.

32. Kdo je „advokát dítěte“?

Německá reforma práv dítěte zavedla v roce 1998 funkci „procesního opatrovníka“ (netechnicky též „advokát dítěte“). Tohoto procesního opatrovníka může ustanovit soud rodinného práva nezletilému, aby hájil jeho zájmy. Zákon nepředpokládá žádné zvláštní kvalifikační nároky k výkonu této funkce, zpravidla to závisí na vhodnosti určité osoby být „advokátem dítěte“, a také na nárocích každého jednotlivého případu. Obvykle bývají nabízeny kvalifikace se zohledněním zvláště profesí psychosociálních povolání a také advokacie. Doba aktivity procesního opatrovníka je v nejdelším případě po dobu trvání soudního řízení. Návrh zákona, popisovaný u otázek č. 20 a č. 21, již neoznačuje „advokáta dítěte“ jako procesního opatrovníka, ale jako procesního zástupce a pro jeho ustanovení definuje přesná pravidla.

33. Kdo je „pečovatel o styk“?

I. V běžné praxi.

„Pečovatel o styk“ je osoba povoláná soudem rodinného práva, která zajišťuje realizaci práva na styk dětí, resp. jednoho rodiče vůči druhému rodiči, při odpovídajícím omezení rodičovské péče.

II. V interdisciplinární („Cochemské“) praxi.

V Cochemské praxi vyvstala dosud jen minimální potřeba zapojení „pečovatele o styk“. Tento fenomén je profesemi sesíťovanými v Cochemské praxi vysvětlován

shodně tím, že zájmy dotčených dětí, jako maxima jednání vzájemně sesíťovaných profesí, již na začátku rodinně soudního řízení umožňuje, na základě již v tomto momentě dostupných obsáhlých informací, podstatně kompetentnější zhodnocení konkrétní situace, než to umožňuje dosavadní běžná soudní praxe. Tato maxima jednání mimo jiného způsobuje, že síť vzájemně propojených profesí přebírá i funkce, které zákon předpokládá u „advokáta dítěte“. A přitom ještě tyto funkce, přebírané sítí propojených profesí, působí na rozdíl od zákonem ustanoveného procesního opatrovníka i delší dobu, než jen po dobu trvání soudního řízení. Důležitou roli však může procesní opatrovník sehrávat i nadále v konfliktním poměru pěstounská rodina – původní rodina.

34. Jaké následky plynou pro děti ztrátou styku, resp. plným přerušením kontaktu s jedním z rodičů, v důsledku rodičovského konfliktu?

Důležitou roli pro budoucí vývoj dětí hraje kvalita a zvláště intenzita jejich vztahu ke „ztracenému rodiči“ ještě během jejich dřívějšího rodinného spolužití. Velmi důležité také je, zda další žití tohoto vztahu není rodičem, majícím dítě v péči, bojkotováno, nebo se mu „ztracený rodič“ nebrání. Na rozdíl od případu úmrtí jednoho z rodičů se v případě rozchodu rodičů a zvláště v případě bojkotování styku rodičem, majícím dítě v péči, dítěti nedostává soustrasti, útěchy, ani podpory z jeho sociálního okolí. Často zde současně dochází k obsáhlé loajalizaci s pozicemi rodiče majícího dítě v péči, v obavě, aby dítě neztratilo ještě jeho. Nakonec takto postižené děti ani neudělají zkušenost, že konflikty je možné vyřešit, a takto naučené vzorce chování si zpravidla přenášejí i do vlastních budoucích vztahů.

35. Je možné se naučit žít s odloučením?

Ano. Odloučení jsou stálou součástí života. Zážitky z odloučení mohou člověka ovlivnit již v jeho nejranějším dětství. Z výzkumů je známo, že i nejmenší a malé děti prožívaly odloučení od své matky jako traumatizující, když jejich matka z důvodu narození dalšího potomka pobývala týden v porodnici. Odloučení nastávají, když děti prožívají část svého života mimo rodinu, v mateřské školce, u vychovatelek, na táborech, o prázdninách atd. Rozhodující však přitom je, aby při této odlučovací zkušenosti bylo dítěti možné vysvětlit, že v souvislosti s touto odlučovací událostí se neztrácí osoba, od které se odlučují.

36. Co je „pečovatelská rodina“?

Když děti už nemohou svůj život nebo jeho část strávit ve své původní rodině, vede to často k jejich přijetí jinou rodinou. Tyto takzvané pečovatelské rodiny mohou být vybrány jak samotnou původní rodinou, tak s pomocí odboru péče o dítě. Důvody vedoucí k umístění a dospění dětí v pečovatelské rodině mohou být různé. Všechny mají společné to, že v původní rodině o ně není zajištěna kontinuální péče, zaopatření a výchova. Může to mít důvody výhradně profesní, ale může to být i za situace, kdy jsou děti ve své původní rodině ohrožené (ohrožení dobra dítěte podle § 1666 BGB – viz také otázky č. 22 a č. 23), tzn. že jsou vystavené násilí, pohlavnímu zneužívání, jsou zanedbávané atd.

37. Co je „patchwork-family“ („slátaná rodina“)?

Tento pojem pochází z amerického pojmu „patchwork“ = slátanina a označují se jím rodiny, v nichž v rámci (ponejvíce nového) párového vztahu vyrůstají nejen biologické děti tohoto páru, ale s nimi i děti jednoho nebo obou z jejich dřívějších vztahů, nebo se částečně nebo převážně v takové rodině zdržují („moje děti, tvoje děti, naše děti“).

38. Rozlišuje zákon děti sezdáných a nesezdáných rodičů?

Ano. Zatímco sezdaní rodiče jsou povinni se o své děti společně starat, neplatí to pro nesezdané rodiče. Takové děti jsou označovány jako nemanželské, rodičovská péče náleží jen jejich matkám. Rodiče jsou zavázáni ke společné rodičovské péči až tehdy, když předloží společné prohlášení o společné rodičovské péči, která nemůže být samostatně nárokována takovým otcem bez souhlasu matky dítěte. (platí v Německu, české rodinné právo postavení dětí sezdáných a nesezdáných rodičů, resp. rodičovskou zodpovědnost těchto rodičů nerozlišuje – pozn. překl.)

39. Co je „změna příjmení dětí“?

Když děti vyrůstají po rozchodu svých rodičů v jiné rodině, v níž rodič mající je v péči přijme příjmení svého nového partnera, odlišné od příjmení původní rodiny dítěte, existuje za určitých okolností možnost dát rovněž těmto dětem toto nové rodinné příjmení. Přijetí jiného příjmení dětí podléhá souhlasu druhého biologického rodiče, pokud má právo rodičovské péče (podle § 1618 BGB) nebo má dítě jeho příjmení. To vede často ke konfliktům mezi rodičem majícím dítě v péči a rodičem, jehož příjmení dosud děti mají.

40. Je přípustné spojovat nároky na výživné u rodiče, u něhož dítě nebydlí, s právem na styk?

Takové spojování je principiálně nepřipustné. Často poukazují rodiče, mající dítě v péči, na to, aby napřed rodič, povinovaný platit výživné, toto zaplatil, a teprve pak může svoje dítě vidět. Často zase rodič povinovaný platit výživné podmiňuje jeho platbu přizpůsobení styku s dítětem podle svých vlastních představ. Když se tyto konflikty dostanou současně mimo kontext rozchodu rodičů a sledují jimi svůj konkrétní cíl („Když své děti skutečně tak miluje, tak ať napřed zaplatí výživné“, „Přestože platím výživné řádně a včas, odpírá mi kontakt s dětmi“ atd.), představuje takové spojování dodatečné sankcionování dětí a nemá tak oporu ani v zákoně, ani v žádné jiné právní úpravě.

41. Jaký soud rodinného práva je příslušný ve sporu o děti?

K veškerým právním záležitostem týkajícím se dětí je příslušný soud rodinného práva v místě, kde mají děti trvalý pobyt. Pokud jsou rodiče, kteří mají každý trvalé bydliště s příslušností k jinému soudu rodinného práva, ve sporu o trvalé bydliště dětí, tak je příslušný ten soud rodinného práva, který se záležitostí začne zabývat jako první. Až do odpovídající úpravy, která může být učiněna buď rodiči, kterým náleží právo péče o danou osobu, nebo v případě jejich neshody soudem rodinného práva, dělí se děti o bydliště svých rodičů (mají trvalé bydliště u obou rodičů, přičemž nejde o fyzické střídání bydliště dětí, ale o teoretickou právní konstrukci mající však vliv na další právní úkony, resp. důsledky – pozn. překl.). „Pokud žádný z rodičů nemá právo péče o dítě, tak sdílí dítě bydliště toho, který toto právo má“ (II BGB).

42. Má rodič, který byl po rozchodu zbaven práva svěření do výchovy a byl vyloučen ze styku se společnými dětmi, právo na informace od druhého rodiče stran vývoje dětí?

Podle § 1686 BGB může každý rodič požadovat v případě oprávněného zájmu od druhého rodiče informace o osobních poměrech dítěte, pokud to neodporuje dobru dítěte. O sporech rozhoduje soud rodinného práva.

43. Existuje studium na soudce rodinného práva?

Ne. Ani tradiční a všech právních povolání týkající se právní vzdělání, ani pozdější činnost rodinného soudce nepředpokládá takový vzdělávací koncept.

Od roku 1970 ztroskotaly dosud veškeré pokusy zakomponovat do právního vzdělávání takzvané komplementární vědy (psychologie, kriminologie, sociologie) jako nutnou součást vzdělání právníků. Na každém soudu se z určitého počtu soudců vytvoří takzvané prezídium, které během jednoho roku rozděluje případy jednotlivým soudcům. Soudcem nebo soudkyní rodinného práva se tak stává soudce přidělením rodinně – právní věci. Speciální vzdělání se zde nevyžaduje. Takové vzdělání se ani nenabízí, ani nepředpokládá. V rámci nabídky dalšího vzdělávání soudců v Německu neexistují uzavřené vzdělávací koncepty pro soudce rodinného práva. Pokud existují ojedinělé nabídky dalšího vzdělávání, nejsou v žádném souvislostním konceptu, jsou zařazovány podle nahodilého principu a k dispozici jen pro velmi málo soudců.

44. Jakou roli hrají v rodičovském konfliktu cizí státní příslušnosti, pobyt jednoho rodiče v zahraničí se společnými dětmi, resp. bez nich, jakož mezinárodní i multikulturní rodinné systémy v Německu?

Jejich role se zvyšuje tím, jak se dotčení lidé stávají součástí naší společnosti. Stejně jako v minulosti, a vlastně až dodnes, neexistují snadno použitelné imigrační a integrační koncepty, neexistují také ani systémy, které by s takto vznikajícími rodičovskými a rodinnými konflikty pracovaly interprofesionálně a interdisciplinárně. Již v hlavní kapitole popsaná bezmocnost se v kontextu těchto systémů ještě zesiluje.

45. Jaké důsledky má přerušení vztahů konfliktem dotčených dětí pro další blízké osoby (prarodiče, pěstouni, nevlastní rodiče, druh/družka jednotlivého biologického rodiče atd.)?

Ve společenském diskurzu se k této otázce vyjadřuje stále více prarodičů. Prožívají to, že v kontextu vysoce konfliktního rozchodu jejich dětí, resp. zeťů a snach, se přeruší jejich kontakt ke vnoučatům. Často jsou tím postiženi prarodiče, kteří po dlouhá léta přebírali důležitou nebo i převážnou část péče o děti, postižené konfliktem dospělých. Mimo mnoha jiných zde vyplynuly především dvě konstelace - prarodiče, kteří jsou zapojeni do vysoce konfliktního sporu rodičů svých vnoučat, a prarodiče, kteří místo svých samostatně vychovávajících dětí přebírají skutečnou zaopatřující a výchovnou funkci u svých vnuků. Z perspektivy dítěte je ztráta jednoho rodiče v důsledku konfliktu dospělých stejně nepochopitelná jako z toho plynoucí ztráta prarodičů. Právě v kontextu rozchodu rodičů by bývali prarodiče byli ještě posledním zbývajícím pevným bodem zvláštního významu, jejich ztráta

je pro děti ještě dodatečně traumatizující. Podobně to platí pro ostatní osoby, uvedené v této otázce.

46. Jaký vliv má obvyklý postup při projednávání rodičovského konfliktu na pracovní bázi

- a) advokátů
- b) odborů péče o dítě
- c) poraden
- d) soudních znalců
- e) soudů rodinného práva?

a) advokáti

Mezi lidmi, ale také mezi zaměstnanci účastných psychosociálních povolání a odborů péče o dítě, je tvrdošíjně zakořeněný předsudek, že čím konfliktnější a konflikt vyostřující je advokát v záležitostech dětí, tím větší dostane honorář. Opak je pravdou. Pokud dojde k úpravě, na které se shodnou všichni zainteresovaní – a především rodiče, již při prvním stání první instance, mají advokáti nárok na veškeré jim náležející odměny. Jakékoli další vysoce sporné soudní jednání s dodatečnými soudními termíny a četnými setkáními s mandanty, obsáhlá písemná korespondence atd. a s tím vším spojený stres tak představují jen ekonomické ztráty.

b) odbor péče o dítě

Když v případě nevyřešeného konfliktu zůstává situace mezi rodiči nadále sporná a v případě následného soudního rozhodnutí se dosavadní fronty ještě více zatvrdí, vyvstává pro pracovníky odboru péče o dítě takřkajíc dlouhodobá péče o tento konflikt - a to ať již z důvodu kritické situace samotných dětí, nebo z důvodů vyžadování asistence ze strany v konfliktu se nacházejících rodičů. Nadto musejí k dalším soudním jednáním soudu rodinného práva vyhotovovat písemné zprávy, které jsou často v momentě soudního jednání bezcenné. Vzhledem k tomu, že se v těchto zprávách cítí jeden rodič zpravidla poškozený, dostávají se odbory péče o dítě mezi znesvářené strany a jsou instrumentalizovány podle konkrétního sledovaného cíle jako odpůrci nebo pomocníci sporu (viz otázka č. 17). Tato role zamezuje odboru péče o dítě výkon jeho efektivní a především konflikt řešící práce.

c) poradny

V poradnách, a také na odborech péče o dítě, se většinou pracuje podle vlastních „domácích“ postupů, které nejsou nijak koordinovány s ostatními profesemi a institucemi, účastníci se rodičovského konfliktu. Jelikož neexistuje žádný společný koncept s ostatními profesemi, jsou cíle často nejasné. Nadto se děti i rodiče hledající poradenství musí postavit do fronty, neboť čekací doby jsou dlouhé a nezřídka kdy dostanou první termín za tři měsíce nebo i za delší dobu, kdy už je v případě vysoce konfliktního sporu jeden z rodičů nedosažitelný apod.

d) soudní znalci

Soudem rodinného práva povolání soudní znalci mají zpravidla vyhotovit takzvaný statutární znalecký posudek, který se omezuje na to, aby v případě rodičovského sporu o místo obvyklého pobytu dítěte zjistil pro ně toho více vhodného rodiče, resp. místo rodičů stanovil, zda a jaký bude styk dětí s rodiči. Existují soudci rodinného práva, kteří nemají ponětí ani o podkladech k vyhotovení takového znaleckého posudku, ani o rodinně-politických ideologiích jednotlivých soudních znalců. Ne málo soudců rodinného práva dokonce ani nerozlišuje mezi psychologem a psychiatrem.

Na druhou stranu přijímají mnozí soudní znalci – přestože prohlédnou nezkušenost takových soudců – vyhotovení znaleckých posudků, na něž nemají. Tento fenomén je pozorovatelný zvláště v případech, v nichž má být zjištěno pohlavní zneužívání. Soudní znalci, kteří nemají vzdělání ve výpovědní psychologii, tuto skutečnost často nezohledňují, a přesto vyhotoví znalecký posudek. Statutární znalecké posudky zpravidla podporují vyostření konfliktu, neboť připravují vítězství, resp. porážku konkrétního rodiče. Soudní znalci jsou tak z pohledu v konfliktu se nacházejících rodičů viděni často – stejně jako pracovníci odboru péče o dítě – v roli pomocníků nebo odpůrců, a tak se k nim i chovají.

e) soudy rodinného práva

Jelikož kromě soudů rodinného práva pracují i všechny ostatní instituce a profese účastníci se záležitostmi dětí, jako jsou advokáti, odbory péče o dítě, poradny a soudní znalci od sebe v podstatě izolovaně, představuje soud rodinného práva – s možností soudního instančního postupu – jako hierarchická střecha konečnou. Po rozsudku soudu – i kdyby neznamenalo nebo nezpečetilo definitivní vyobcování jednoho z rodičů ze života dětí – se nerealizuje doprovodná rodinná soudní kontrola přijatých úprav, resp. úkolů, které často zdůvodňují takové rozhodnutí. Platí to i v případech, v nichž byl pro děti v rámci soudního řízení soudem povoláný

procesní opatrovník („advokát dítěte“) – v budoucnu „procesní zástupce“, protože jeho úkoly končí nejpozději s ukončením soudního procesu (viz i otázka č. 32). V praxi z toho vyplývá, že rozsudky soudu rodinného práva jsou často obcházeny rodičem majícím dítě v péči. Vzhledem k okolnosti, že soudními rozsudky v záležitostech týkajících se dětí jsou konflikty sice upravovány, ale nikdy se neřeší, zaznamenávají takové úpravy opakování soudních řízení, resp. jejich pokračování v dalších, vyšších soudních instancích.

47. Jaké struktury jsou odpovědné za setrvávání na obvyklém způsobu řízení?

Zde je v první řadě třeba uvést myšlení a jednání od sebe navzájem izolovaných resortů účastných institucí, které brání komplexnímu, cíleně orientovanému a intervenčně kooperujícímu (kontextuálně pojatému) jednání profesí, zabývajících se rodičovským konfliktem. Nadto ani nejsou nastaveny stávající struktury vzdělávání a dalšího vzdělávání všech účastných profesí, vedoucí jak k interdisciplinární, tak i k interprofesionální, na cíl orientované práci.

48. Jaké změny jsou nutné?

Do vzdělávání a postgraduálního vzdělávání účastných profesí je třeba závazně zakotvit základní informace k perspektivě dítěte v rodičovském konfliktu, včetně základních informací ke psychodynamice a intervenci při odloučení dítě – rodič a nakonec i přerušení kontaktu dítě – rodič. Současně by se vzdělávání a další vzdělávání mělo zabývat - z pohledu možností časně intervence v konfliktu – také disciplínou interdisciplinární spolupráce, k níž patří její popis, zprostředkování a aplikace.

49. Jaké instituce jsou příslušné k provedení změn?

V první řadě je to Bundestag (Německý spolkový parlament) jako zákonodárce, aby stanovil základní rámcové podmínky. Tyto podmínky mohou být formulovány pro vzdělávání a další vzdělávání právnických profesí (advokáti, soudci) v rámci právního vzdělávání, pro soudce rodinného práva nadto v Německém soudcovském zákonu a v Ústavním soudním zákonu. Příslušné zákonodárné iniciativy nemusejí být iniciovány jen poslanci, ale také jednotlivými příslušnými spolkovými ministerstvy, jakož i Spolkovou radou (Bundesrat) jako zástupcem jednotlivých německých spolkových zemí. Dále by mohla německá Spolková advokátní komora přijmout pro advokáty příslušná nařízení do Odborného advokátního řádu. V otázce moderace příslušné interdisciplinární spolupráce by

mohla být přijata patřičná úprava v Pomocném zákonu o dětech a mládeži (SBG VIII). K některým oblastem způsobu rodinně-soudních řízení je již předložen návrh zákona Spolkového ministerstva spravedlnosti (viz otázka č. 20), jež k tomu ve své tiskové zprávě odkazuje výslovně na „elementy takzvaného Cochemského modelu“.

50. Existují šance na změnu paradigmat?

Šance nejsou vůbec malé. Zjevně už není stále rostoucí počet lidí postižených „bojem o dítě“ ze všech vrstev společnosti (včetně politiky a médií) ochoten akceptovat dosavadní obvyklé nakládání s touto problematikou. Nemálo se jich angažuje v příslušných iniciativách, aby vyjádřili svou nespokojenost či dokonce smutek a vztek, a vyvinuli tak tlak na příslušné instituce. Zvláště pozoruhodné je, že velký a neustále rostoucí počet lidí činných v profesích zabývajících se záležitostmi dětí po celém Německu, a nyní i v některých dalších evropských zemích, se zajímá o základy, cíle a pracovní postupy Cochemské praxe.

Změna paradigmatu, naznačená v otázce č. 50 nechť je příležitostí k závěrečné poznámce: I Cochemská praxe usiluje v rámci rodičovského konfliktu řešeného soudem v každém případě o rozhodnutí: je to rozhodnutí rodičů místo rozhodnutí soudu.

Rozchod rodičů je pro děti většinou velmi bolestná zkušenost, zvláště když rodiče používají práva svěřením dítěte do péče k vydírání svého bývalého partnera. Děti nemají před soudem žádné lobby, a jsou to právě děti, které hlavně u vypjatých rozvodových klání zakoušejí největší útrapy. Soudci a soudem povolaní znalci jsou v takové situaci často bezmocní a spokojí se jen s tím, když děti dostanou z palebné linie. Toto jednání vede v mnoha případech k tomu, že díky takovému rozvodu děti ztratí kontakt s jedním z rodičů.

„Cochemská praxe“ odděluje spor partnerů od dobra dětí. Jürgen Rudolph, soudce rodinného práva v německém Cochemu-Zell, který se společně s advokáty, odbory péče o dítě a soudními znalci zasloužil hlavní měrou o vypracování takového postupu, představuje mimo jiné na příkladech z praxe, že je možné i ve zdánlivě bezvýchodných situacích nalézt řešení, která jsou v zájmu dobra dětí a nakonec i jejich rodičů. V době, kdy páry již nezbytně nezůstávají po celý život spolu, je třeba, aby tyto změny zohledňovala také praxe rodinného práva.

Tato kniha poprvé zpřístupňuje „Cochemskou praxi“ širší veřejnosti a je nepostradatelným přínosem k diskusi, která je teprve v počátcích.

Slovo překladatele:

Kniha ukazuje neuspokojivou situaci rozvodové soudní praxe - rodinného práva v Německu, a nabízí více jako patnáctiletou praxí ověřenou alternativu, šetrnou k dětem, rodičům i společnosti, známou jako „Cochemský systém“. Sobeckými zájmy jednostranně zaujatý, podprahově pomstychtivý, zlý nebo mravně primitivní čtenář – bez rozdílu vzdělání a profese - se tak může spokojit s konstatováním, že tato situace je v Německu a u nás je vše v pořádku - a tak se nás to netýká. Ostatní čtenáři se nad českou realitou snad alespoň zamyslí... a někteří ostatní odborníci možná naleznou ne nečasté tuzemské paralely - a třeba i v textu popsané zkušenosti Cochemského systému shledají inspirativními...

Nejen někteří již delší dobu rozvedení rodiče se schopností nahlédnout tuto problematiku s odstupem a obecným nadhledem by možná mohli dojít k poznání, že v některých řízeních o děti ve věcné podstatě nemusí vůbec jít o děti, nýbrž jen o uspokojení individuálních zájmů dospělých – rodičům může jít o pomstu svému bývalému partnerovi, soudcům m.j. o kariérní postup, advokátům o jejich honoráře... a děti mohou být v této mravně zavrženíhodné hře dospělých jen bezbranným nástrojem a prostředkem, který na toto v podstatě amorální počínání dospělých nakonec nejvíce doplatí. V takových hrách nebývá z dlouhodobého pohledu vítězů a poražených – ale jen poražených.

Čerstvě rozvedení nebo rozvádějící se rodiče nemají většinou psychickou sílu číst dlouhé a složité texty. Postačí, když si někde v klidu a pomalu přečtou jen těch 20 krátkých proseb dětí.

A ti, kteří se opravdu chtějí rozvádět, nechť pozorně přečtou knížku celou – aby věděli, jaké útrapy obvykle čekají děti, bývalého partnera i je samotné. Věřím, že to mnohým pomůže. Hlavně dětem, ale i dospělým.

Nechť tento text slouží k Dobrému užitku.

Z lásky ke svým milovaným dětem Anettce a Tomáškovi a pro všechny děti, jimž je ještě pomoci, přeložil z německého originálu „Du bist mein Kind“ Tomáš Podivínský. Drážďany, v listopadu 2009.

